



JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN

SAMORDNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE INSATSER

Slutredovisning av uppdrag om utveckling av
samordning avseende våldsförebyggande insatser

Jämställdhetsmyndigheten

Göteborg, mars 2021

Rapport 2021:10

Dnr: ALLM 2020/37

Har du frågor om denna publikation, kontakta:

Berit Jernberg

Telefon 031-392 90 54

FÖRORD

Jämställdhetsmyndigheten har haft i uppdrag att utveckla arbetet med våldsförebyggande insatser med fokus på pojkar och unga män. Uppdraget omfattar att lämna förslag på hur samordningen mellan olika berörda myndigheter kan stärkas när det gäller primärpreventiva våldsförebyggande insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i ungas partnerrelationer. Uppdraget omfattar också att lämna förslag om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt.

Precis som regeringen konstaterar i uppdraget är arbetet med våldsförebyggande insatser tvärsektoriellt, vilket betyder att samverkan och uthållighet är avgörande. Mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt prostitution och människohandel är omfattande och allvarliga samhällsproblem som kräver gemensamma och samordnade insatser från myndigheter för att motverkas effektivt.

Denna rapport är en omfattande genomgång av hur samverkan ser ut i dag och hur den kan stärkas framåt. Jämställdhetsmyndigheten föreslår att en struktur för nationell och regional samverkan för våldsförebyggande arbete bör utvecklas med långsiktigt mål att myndigheter ska kunna ge bättre samordnat, tvärsektoriellt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån. För att stärka samordning och samverkan mellan myndigheter med särskilt ansvar för genomförandet av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor sammankallar Jämställdhetsmyndigheten ett nyinrättat GD-råd. Detta råd bör kopplas samman med samverkansstrukturen för våldsförebyggande arbete. Rådet kommer bestå av myndighetschefer från, inledningsvis, åtta myndigheter med särskilt fokus på våldsförebyggande arbete och brottsbekämpning. Att utvalda myndighetschefer träffas kontinuerligt syftar till att prioritera och stärka arbetet inom området och ska förhoppningsvis resultera i en utvecklad och fördjupad samordning mellan myndigheterna.

Lena Ag

Generaldirektör

Mars 2021

INNEHÅLL

FÖRORD	3
SAMMANFATTNING	6
1. INLEDNING	9
1.1. Uppdraget.....	9
1.2. Disposition	10
1.3. Syfte med samordning	11
2. FÖRSLAG OM STÄRKT SAMORDNING	13
2.1. En samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete	14
2.1.1. Våldsförebyggande insatser på olika nivåer	14
2.1.2. Att bygga en nationell och regional samverkansstruktur	17
2.1.3. Förutsättningar	19
2.2. Utvecklings- och samverkansområden	20
2.2.1. Utgångspunkter, samordnings- och samverkansprocesser och tvärssektoriell våldsprevention.....	21
2.2.2. Kunskaps- och metodstöd.....	22
2.2.3. Våldsförebyggande perspektiv i nationella strategier och program	23
2.2.4. Samverkan med andra aktörer	23
2.2.5. Pojkar och unga mäns erfarenheter.....	23
2.3. Nulägesbild över samverkan och samordning	24
2.3.1. Jämställdhetsmyndighetens samordningsprocesser.....	24
2.3.2. Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland	29
2.3.3. Brå, Fohm och MFoF	29
2.3.4. Myndighetsuppdrag med koppling till primärpreventiva våldsförebyggande insatser.....	30
2.4. Utgångspunkter för våldsförebyggande insatser	31
2.4.1. Barn-, ungdoms-, funktionshinders- och hbtqi-perspektiv i relation till olika former av mäns våld mot kvinnor.....	32
2.5. Forskning om våldsförebyggande arbete	35
2.6. Risk- och skyddsfaktorer som gemensamma utgångspunkter i samverkan...	38

SAMORDNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE INSATSER

3. FÖRSLAG OM UPPFÖLJNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE ARBETE	42
3.1. Behov kopplat till uppföljning.....	42
3.2. Uppföljning av den nationella strategin	43
3.3. Uppföljning av arbete med jämställdhetsintegrering.....	45
4. SAMVERKAN I GENOMFÖRANDE AV UPPDRAGET.....	47
4.1. Organisationer inom civilsamhället och SKR.....	47
4.2. Myndigheter	47
4.3. Förutsättningar för uppdragets genomförande	48
5. SLUTSATSER	50
5.1. Samverkan som medel för samordning.....	50
5.2. Processer i byggandet av en samverkansstruktur	51
5.3. Ansvar och förutsättningar.....	52
5.4. Områden att arbeta vidare med i samverkan	53
5.5. Uppföljning av våldsförebyggande arbete	54
BILAGA.....	55
Definitioner av begrepp.....	55

SAMMANFATTNING

Jämställdhetsmyndigheten ska ta fram och lämna förslag om hur samordning mellan berörda myndigheter kan stärkas när det gäller primärpreventiva insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i ungas partnerrelationer. Vidare ska förslag om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt lämnas. I uppdraget ska Jämställdhetsmyndigheten samverka med olika myndigheter.¹

Jämställdhetsmyndigheten lämnar följande förslag om hur samordningen mellan berörda myndigheter kan stärkas:

- En nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete med fokus på pojkar och unga män behöver utvecklas som ett medel för att berörda myndigheters primärpreventiva insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor ska kunna samordnas. Samverkansstrukturen bör ta sin utgångspunkt i en gemensam organisering, baserad på berörda myndigheters olika roller. Det långsiktiga målet med samverkan är att ge ett samordnat, tvärsektorielt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån. Syftet är ett strukturerat kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter som kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande och effektivare arbetsprocesser.
- Jämställdhetsmyndighetens GD-råd bör kopplas till samverkansstrukturen och fungera som ett forum för övergripande förankring av olika processer i utvecklingen.
- Lämpliga myndigheter bör ges särskilda uppdrag att tillsammans utveckla en samverkansstruktur. Jämställdhetsmyndighetens och länsstyrelsernas myndighetsgemensamma arbetsgrupp för nationell och regional samordning föreslås fungera som nav i arbetet med att ta fram plan för hur utvecklingen kan fortgå. Den samverkan som Jämställdhetsmyndigheten påbörjat tillsammans med nationella samordnare från länsstyrelsernas preventionsområden bör också

¹ Se avsnitt 1.1 Uppdraget för redogörelse över vilka myndigheter som förslagen ska tas fram i samverkan med.

utgöra del i arbetet. För att Brottsförebyggande rådet, Folkhälsomyndigheten, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd, Nationella kompetensteamet och Jämställdhetsmyndigheten ska kunna ge samordnat och adekvat stöd till länsstyrelserna behöver även dessa myndigheter ingå i byggandet av samverkansstruktur.

- I den plan som bör tas fram i samverkan mellan Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna om hur en samverkansstruktur kan se ut och fungera bör även ingå hur myndigheterna ska samverka inom följande områden: kartläggning av myndigheters olika målgrupper, uppdrag och arbetsprocesser som är kopplade till primärpreventiva våldsförebyggande insatser; kunskaps- och metodstöd; strukturerade former för kontinuerligt kunskapsutbyte och samverkan med civilsamhällesorganisationer och SKR och hur göra pojkar och unga män delaktiga i utformandet, genomförandet och uppföljning av våldsförebyggande insatser på alla samhällsnivåer.
- Det bör skapas möjlighet för aktörer på lokal nivå att söka medel för primärpreventivt arbete och uppföljning, utvärdering och forskning. Möjlighet bör även finnas för myndigheter som ingår i processer för byggandet av en samverkansstruktur att söka stimulansmedel för exempelvis utveckling och spridning av kunskaps- och metodstöd.

Jämställdhetsmyndigheten lämnar följande förslag om hur om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt:

- Myndighetens uppföljning av jämställdhetspolitikens sjätte delmål och den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor utgör ett viktigt ramverk för uppföljning av våldsförebyggande arbete på kort och lång sikt. Systemet för uppföljning och analys ger förutsättning för att genomföra fördjupande uppföljningar med fokus på våldsförebyggande arbete. I det fortsatta utvecklingsarbetet gällande indikatorer för uppföljning av den nationella strategin planerar Jämställdhetsmyndigheten att bland annat göra en övergripande analys av vilka aspekter och områden som bäst fångar och har påverkan på samhällsutveckling kopplat till målsättningen om ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld. I detta arbete är samverkan mellan myndigheter och att dessa fortsatt levererar det dataunderlag som de olika indikatorerna bygger på grundläggande.

SAMORDNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE INSATSER

- Berörda myndigheter i uppdraget bör ha våldsförebyggande insatser som inriktning och prioritering i sitt jämställdhetsintegreringsarbete för att på så sätt säkerställa att frågan integreras i ordinarie verksamhet och resurssäts. Att myndigheter följer upp sitt jämställdhetsintegreringsarbete är därför en viktig del av hur våldsförebyggande arbete kan och bör följas upp på lång och kort sikt.

1. INLEDNING

Jämställdhetsmyndigheten har utifrån myndighetsinstruktionen ett samordnande uppdrag gällande jämställdhetspolitiken. Detta gäller även i relation till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor, där myndigheten ska stödja andra aktörers arbete med genomförandet av strategin.² Sommaren 2020 fick myndigheten ett regeringsuppdrag att utveckla samordning avseende våldsförebyggande insatser.

1.1. UPPDRAGET

Regeringen bedömer att arbetet för att främja det primärpreventiva våldsförebyggande arbetet med fokus på pojkar och unga män på nationell nivå behöver bedrivas mer samlat. Den 25 juni 2020 fick Jämställdhetsmyndigheten uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser.³

Uppdraget innebär att Jämställdhetsmyndigheten ska:

- lämna förslag på hur samordningen mellan olika berörda myndigheter kan stärkas när det gäller primärpreventiva våldsförebyggande insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i ungas partnerrelationer.
- lämna förslag om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt.

Förslagen ska tas fram i samverkan med Brottsförebyggande rådet (Brå), Polismyndigheten, Linköpings universitet (Barnafrid), Delegationen mot segregation, Folkhälsomyndigheten (Fohm), länsstyrelserna, Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck Länsstyrelsen Östergötlands län, Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöd (MFoF),

² Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10*. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. s. 124.

³ Arbetsmarknadsdepartementet (2020). *Uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser.* (A2020/01468/JÄM).

Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF), Statens skolverk (Skolverket) och Socialstyrelsen.

1.2. DISPOSITION

Rapporten inleds med en sammanfattning över rapportens innehåll och slutsatser. Inledningskapitlet innehåller en kort redogörelse över uppdraget samt en inledande text över syfte med samordning vilken beskriver varför myndigheter behöver samverka och koppling mellan samverkan och samordning.

I kapitel 2 presenteras Jämställdhetsmyndighetens förslag om hur samordningen mellan olika berörda myndigheter kan stärkas när det gäller primärpreventiva insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel samt våld i ungas partnerrelationer. Här beskrivs hur en nationell och regional samverkansstruktur kan ta sin utgångspunkt i en gemensam organisering baserad på myndigheters olika roller, samt vilka myndigheter som föreslås vara delaktiga i att bygga samverkansstrukturen. Även förutsättningar för byggandet av en samverkansstruktur presenteras samt de utvecklings- och samverkansområden som Jämställdhetsmyndigheten identifierat att lämpliga myndigheter gemensamt behöver arbeta med i nationell och regional samverkan. Därefter följer nulägesbild över upparbetad och löpande samverkan mellan myndigheter samt samordningsuppdrag och processer vilka har betydelse för utvecklingen av våldsförebyggande arbete. Kapitel 2 avslutas med viktiga utgångspunkter och perspektiv för våldsförebyggande arbete inklusive avsnitt om forskning och risk- och skyddsfaktorer.

I kapitel 3 presenteras förslag om uppföljning av våldsförebyggande arbete, med fokus på Jämställdhetsmyndighetens ansvar för uppföljning av arbetet med regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor (hädanefter den nationella strategin) samt myndigheters ansvar för att följa upp sitt arbete med jämställdhetsintegrering. Kapitel 4 redogör för hur samverkan genomförts och i kapitel 5 presenteras Jämställdhetsmyndighetens slutsatser baserade på förslagen.

1.3. SYFTE MED SAMORDNING

”Vi möter våld i någon form dagligen, om inte i egenskap av ”offer” och ”förövare” så i alla fall som tidningsläsare, tv-tittare, biobesökare, idrottsutövare, föräldrar eller yrkesverksamma. Hela vår värld kan förefalla organiserad med våld. Våldet finns överallt – på alla platser och inom alla grupper. Med våld upprätthålls stater, gruppierarkier och individuella maktpositioner. Merparten av förövarna av våld är män liksom hälften av offren. Den andra hälften av offren är kvinnor, och direkt eller indirekt, barn.”⁴

Citatet beskriver hur vi alla på olika sätt är omgivna av våld, hur det formar samhället och hur våldet är könsrelaterat. Mäns våld mot andra män, mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och våld i ungas partnerrelationer är uttryck för våld som får individuella konsekvenser, i form av omätbart mänskligt lidande för utsatta men även deras omgivning. Även för de som utövar våld blir konsekvenserna negativa. Mäns våld mot kvinnor medför stora samhällskostnader⁵, utgör ofta brottsliga handlingar och är en jämställdhets- och demokratifråga likväl som en folkhälsofråga. Den faktiska förekomsten av våld, samt den anpassning som framför allt flickor, kvinnor och hbtqi-personer gör av sina liv utifrån potentiell utsatthet för mäns våld, begränsar deras möjligheter till makt och inflytande, till ekonomisk utveckling och utbildning, till möjlighet att få och ge omsorg samt att få vård.

Eftersom våldet finns överallt och är komplext och dynamiskt finns inget perspektiv, ingen enskild aktör, faktor eller metod som ensamt kan förebygga det. För att åstadkomma en förändring krävs att problemet angrips av aktörer på olika samhällsnivåer, med olika perspektiv samt med fokus på olika faktorer och verktyg. Om mångfalden av insatser som krävs ska träffa rätt och leda till minskning av våld, behövs samverkan och samordning mellan involverade aktörer. Detta är en stor utmaning men är nödvändigt för att öka de framtida insatsernas genomslag och effektivitet, men också för att ta vara på resurser. Samverkan kan klargöra roller, ansvar och befogenheter och bidra till att insatser från olika aktörer kompletterar varandra.⁶

⁴ Nilsson, G och Lövkrona, I. (2015). *Våldets kön – Kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*. Lund: Studentlitteratur. s. 7.

⁵ SOU: 2015:55. *Nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor och hedersrelaterat våld och förtryck. Slutbetänkande av Utredningen som ska föreslå en nationell strategi mot mäns våld mot kvinnor*. Bilaga 6.

⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl).

På lokal nivå arbetar civilsamhället, men även kommunala aktörer och hälso- och sjukvård, polis och näringsliv med olika våldsförebyggande insatser. Nationella och regionala myndigheter arbetar idag på olika sätt, utifrån sina respektive roller och mandat med tidiga insatser för att förebygga exempelvis våld mot barn, mäns våld mot män eller med särskilt fokus på mäns våld mot kvinnor. Det kan innebära att integrera ett jämställdhetsperspektiv i ordinarie verksamhet, framtagande av olika typer av styrande beslutsdokument, kunskapsunderlag eller mer direkt kunskaps- och metodstöd till lokala aktörer.

Det kan även handla om att arbeta med att förebygga förekomsten av olika riskfaktorer med koppling till våldsutövande och våldsutsatthet såsom alkohol- och droganvändande, segregation och socioekonomisk ojämlikhet. Eller att främja skyddsfaktorer mot våld såsom föräldraskapsstöd som stödjer utvecklingen av trygga och stabila föräldra-barnrelationer, och att arbeta normmedvetet för stärkt sexuell och reproduktiv hälsa. Undervisning som leder till kunskap om sexualitet, samlevnad och relationer kan vara en bidragande skyddsfaktor mot att utsätta och utsättas för våld inklusive sexuella övergrepp och trakasserier.

För att arbetet lokalt ska bli mer samordnat behövs nationell och regional samordning. För detta krävs effektiv samverkan mellan myndigheter på nationell och regional nivå. Berörda myndigheter behöver i högre grad synliggöra och tydliggöra hur respektive myndighet och olika uppdrag bidrar till det våldsförebyggande arbetet, samt samordna sig i relevanta delar. Mervärdet av en förbättrad samordning, som kan uppnås genom att nationella och regionala myndigheter bygger en gemensam struktur för samverkan, är att myndigheterna får en bättre översikt och utifrån samlade erfarenheter kan identifiera kunskapsluckor men även skapa ny, gemensam kunskap. Utifrån detta kan ett effektivare stöd ges till regionala och lokala aktörer i syfte att de våldsförebyggande insatserna ska bli mer träffsäkra och verkningsfulla. I detta arbete är det även av stor vikt att nationella och regionala aktörer på ett systematiskt sätt tar del av den kunskap och de erfarenheter som skapas och uppstår bland lokala aktörer såsom kommuner, näringsliv och civilsamhälle. Samverkanstrukturens långsiktiga mål bör vara att ge ett samordnat, tvärsektoriellt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån och det strategiska syftet bör vara strukturerat kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter som kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande och effektivare arbetsprocesser.

2. FÖRSLAG OM STÄRKT SAMORDNING

Förslaget om stärkt samordning beskriver hur utvecklingen av en nationell och regional samverkansstruktur kan organiseras och byggas. Förslaget beskriver även vilka förutsättningar som behövs för att en sådan samverkan mellan berörda myndigheter ska kunna komma till stånd samt vilka områden som behöver utvecklas och främjas inom ramen för samverkansstrukturen. Vidare ger avsnittet en nulägesbild över samverkan mellan myndigheter samt redogör för utgångspunkter i våldsförebyggande insatser och för samverkan.

Som offentliga verksamheter har statliga myndigheter och lärosäten ett särskilt ansvar att skapa jämställda förutsättningar, villkor och möjligheter inom sina verksamheter och i de sektorer och samhällsområden som de verkar inom. Alla statliga myndigheter har alltså ansvar för att genomföra jämställdhetspolitiken, inklusive delmål sex att mäns våld mot kvinnor ska upphöra, vilket i högsta grad innefattar våldsförebyggande arbete. Regeringen lyfter att flera myndigheter är särskilt viktiga i arbetet med att uppnå den nationella strategins målsättningar på nationell nivå. Däribland nämns Folkhälsomyndigheten, MFOF, Socialstyrelsen, Skolverket, Polismyndigheten och Brå. Målsättningarna och utgångspunkterna i strategin ska vara vägledande för regeringen och myndigheterna. En av utgångspunkterna handlar om förbättrad samverkan och styrning mellan och inom myndigheter och mellan aktörer på alla samhällsnivåer.

Regeringen menar att under förutsättning att varje myndighet fungerar väl internt så kan samverkan leda till effektivt resursutnyttjande. Styrning och samverkan på central nivå bör skapa bästa förutsättningar för operativt arbete på regional och lokal nivå.⁷ Samverkan på nationell nivå kring primärpreventiva insatser mot mäns våld mot kvinnor, kan och bör därmed vara ett stöd för myndigheter att öka kvaliteten i genomförandet av sina grunduppdrag.

⁷ Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10*. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. s. 118.

Uppdragets tidsram och Jämställdhetsmyndighetens tolkning av uppdraget innebär att förslaget om stärkt samordning avgränsas till att beskriva hur myndigheter, utifrån sina olika roller i relation till primärpreventiva insatser mot mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och våld i ungas partnerrelationer, kan ingå i och bygga upp en nationell och regional samverkansstruktur. En plan över hur samverkansstrukturen ska utvecklas behöver tas fram i ett nästa steg i arbetet.

2.1. EN SAMVERKANSSTRUKTUR FÖR VÅLDSFÖREBYGGANDE ARBETE

Utifrån nulägesbeskrivning (se avsnitt 2.2 *Nulägesbild över samverkan och samordning*) och dialog med de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten samverkat med i det aktuella uppdraget framgår att flera upparbetade forum och processer för samverkan och samordning mellan myndigheter finns som på olika sätt berör och har värde för våldsförebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor. Dock är kopplingen mellan dessa och primärpreventiva insatser mot våld inte alltid tydliggjord och uppmärksammas. För en tydligare bild bör en fördjupad kartläggning göras. Jämställdhetsmyndigheten menar att för att stärka samordningen mellan olika myndigheter behöver en nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete utvecklas. Det långsiktiga målet med en sådan samverkan är att ge ett samordnat, tvärsektorielt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån. Syftet bör vara strukturerat kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter som kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande och effektivare arbetsprocesser. En sådan samverkansstruktur utvecklas inte i en enda enskild process utan bör ta sin utgångspunkt i en gemensam organisering, baserad på myndigheters olika roller, vilka beskrivs nedan.

2.1.1. Våldsförebyggande insatser på olika nivåer

Primärpreventiva våldsförebyggande insatser utförs på olika samhällsnivåer och av olika aktörer. De konkreta våldsförebyggande insatserna som når flickor och pojkar, kvinnor och män utförs oftast av aktörer på lokal nivå och har mycket olika karaktär. Det kan vara samverkansprocesser på lokal nivå med ett tydligt gemensamt mål att förebygga mäns våld mot kvinnor, där exempelvis brottsförebyggande råd, socialtjänst, polis, civilsamhällesorganisationer och näringsliv ingår.

Det kan också vara enskilda våldsförebyggande program i skola eller i idrottssammanhang med en genusförändrande ansats. Eller så kan det handla om kommuners och regioners arbete med att förebygga bidragande riskfaktorer för

våld i nära relationer, såsom ungdomars skadliga bruk av alkohol- och droger⁸ eller främjandet av skyddsfaktorer genom jämställt föräldraskapsstöd.

Lokala aktörer behöver få olika typer av stöd från myndigheter på nationell och regional nivå för att kunna utveckla effektiva, evidensbaserade våldsförebyggande insatser. De myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten ska samverka med i uppdraget befinner sig på olika samhällsnivåer och har varierande roller och verktyg för att ge stöd till lokala aktörer. I den organisering av samverkan som beskrivs nedan delas myndigheterna in utifrån deras huvudsakliga roll och uppdrag att ge stöd och bidra till arbetet med primärpreventiva insatser för att förebygga mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och våld i ungas partnerrelationer.

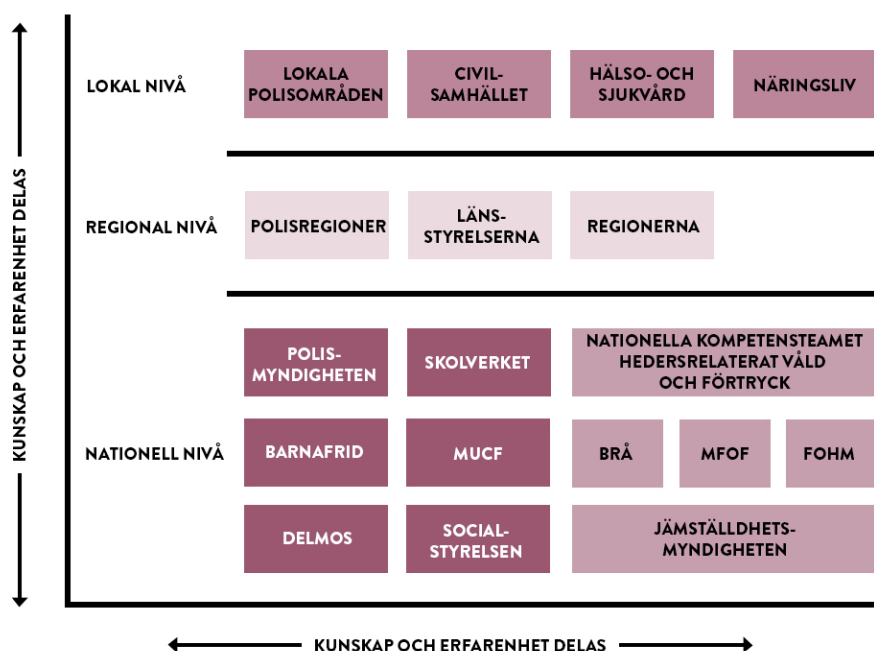
Myndigheter som Barnafrid, MUCF och Delmos bidrar till det primärpreventiva våldsförebyggande arbetet genom att ta fram och sprida kunskap baserat på forskning och erfarenheter från yrkesverksamma samt flickor och pojkar och kvinnor och män. Kunskapen de utvecklar kan exempelvis vara kopplad till risk- och skyddsfaktorer för våldsutövande samt röra maktordningar som samspelar med genus och kön. Det kan även vara mer direkt kunskap om våldsförebyggande arbete kopplat till särskilda uttryck för mäns våld mot kvinnor, såsom hedersrelaterat våld och förtryck eller våld i ungas partnerrelationer. Kunskapen kan bestå av exempelvis statistik eller mer kvalitativa undersökningar och rapporter vilka kan fungera som underlag för andra myndigheter att bygga sitt kunskaps- och metodstöd till den lokala, operativa nivån på. Statistik kan även vara viktigt stöd i lokala kartläggningar av våldets omfattning och konsekvenser.

Polismyndigheten verkar på nationell nivå med kunskap om våld ur ett brottsperspektiv och ger stöd till sin egen organisation men förmedlar också kunskap till övriga samhället. Skolverket, Socialstyrelsen och de myndigheter som har strukturerad samverkan med länsstyrelsernas olika preventionsområden; Brå, Fohm, MFoF, Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland och Jämställdhetsmyndigheten, har ofta liknande roller som Barnafrid, MUCF och Delmos. LOKDet innebär att de kan ha samordnande roller på nationell nivå i uppdrag som handlar direkt om eller har koppling till primärpreventiva insatser mot våld. De kan även tillhandahålla

⁸ Beteendeproblem och missbruk av alkohol och droger under tonår är en riskfaktor för att utsättas för och att utöva våld i nära relationer som framkommer i den systematiska översikten *Longitudinal predictors of domestic violence perpetration and victimization: A systematic review* (2015). Översikten kommenteras av Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) i Film från socialchefsdagarna 2020 <https://www.sbu.se/sv/publikationer/tema-vald/>

konkreta kunskapsunderlag om mäns våld mot kvinnor som riktar sig till målgrupper på den lokala operativa nivån.

Polisregionerna, länsstyrelserna och regionerna befinner sig på den regionala samhällsnivån. Aktörerna på denna nivå är de som bäst kan samordna och ge konkret stöd till både andra aktörer på den regionala nivån och till den lokala nivån. Exempelvis handlar länsstyrelsernas preventionsuppdrag inom social hållbarhetsområdet om att samordna och stödja kunskapsbaserad utveckling av regionala och lokala insatser inom respektive område genom att bland annat erbjuda kompetensstöd och plattformar för erfarenhetsutbyte. Polisregionerna har helhetsansvar för polisverksamheten, inklusive utrednings- och brottsförebyggande verksamhet, inom ett angivet geografiskt område. Regionerna är inte inskrivna som direkta samverkansparter i uppdraget men de är betydande aktörer genom kopplingar till flera av myndigheterna i uppdraget, inte minst till Socialstyrelsen⁹, samt genom sitt ansvar för hälso- och sjukvården som är operativa aktörer för våldsförebyggande insatser på regional och lokal nivå.



Schematisk bild över myndigheters roller i samverkansstruktur. Kunskap och erfarenheter delas mellan myndigheter likväl som mellan myndigheter och andra aktörer som verkar på de olika samhällsnivåerna.

⁹ Socialstyrelsen är kunskapsmyndighet för vård och omsorg, vilket innebär att myndigheten styr, stödjer och utvecklar hälso- och sjukvård och socialtjänst. Regionerna är därför en målgrupp och samarbetspart för Socialstyrelsen.

2.1.2. Att bygga en nationell och regional samverkansstruktur

Utvecklingen av en samverkansstruktur för primärpreventiva insatser mot mäns våld mot kvinnor med fokus på pojkar och unga män, bör ske utifrån ett långsiktigt perspektiv och ske i flera olika processer. Planeringen för hur strukturen kan fortsätta byggas upp bör i ett första steg göras av Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna som har samordnande roller i relation till jämställdhetspolitiken och genomförandet av den nationella strategin och därmed har tydliga uppdrag och erfarenheter kring våldsförebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor. Se avsnitt 2.2 *Nulägesbild över samverkan och samordning* för fördjupad information om omnämnda myndigheter nedan.

GD-råd

Det GD-råd för våldsförebyggande arbete som Jämställdhetsmyndigheten sammankallar kan komma ha en övergripande strategisk roll i byggandet av en samverkansstruktur och kan exempelvis bidra till identifiering av aktuella samverkansområden. Då flera av de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten ska samverka med i aktuellt uppdrag ingår i rådet bör det vara ett forum för förankring av de olika processer som ingår i byggandet av en samverkansstruktur. GD-rådet kan även komma att utökas med fler myndigheter.

Länsstyrelserna

Den myndighetsgemensamma arbetsgrupp som Jämställdhetsmyndigheten tillsammans med länsstyrelsernas nationella samordnare för jämställdhet och mäns våld mot kvinnor har skapat för att främja nationell och regional samordning, föreslås fungera som nav i arbetet med att fortsätta utveckla en nationell och regional samverkansstruktur. I denna samverkansgrupp kan en plan tas fram för hur en hållbar och långsiktig samverkansstruktur bör se ut och fungera, i samråd med andra berörda myndigheter.

För att undvika såväl stuprör som utveckling av parallella strukturer måste befintliga strukturer, processer och forum för samverkan och samordning beaktas och inkluderas i utvecklingen av en samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete. Jämställdhetsmyndighetens och länsstyrelsernas stödjande och samordnande roller i relation till den nationella strategin, ger mandat att ”knacka på dörren” i redan befintliga samverkans- och samordningsstrukturer för att utbyta kunskap och erfarenheter. Myndigheterna behöver i dessa forum synliggöra dels hur andra sakområden och de insatser som görs inom dessa kan verka våldsförebyggande mot mäns våld mot kvinnor, dels påtala betydelsen av att andra

sakområden uppmärksammar och ser förändring av stereotypa normer om kön och maktförhållanden som skyddsfaktorer för andra sociala problem.

Även den samverkan som Jämställdhetsmyndigheten påbörjat tillsammans med nationella samordnare från länsstyrelsernas preventionsområden utgör en viktig process i utvecklingen av en nationell och regional samverkansstruktur. Tillsammans bör Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna fortsätta påbörjat arbete med att utveckla ett kunskaps- och metodstöd som tar sin utgångspunkt i handboken *Inget att vänta på*.¹⁰

Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck, Brå, MFoF och Fohm

Statskontorets analys av myndigheters arbete med den nationella strategin visar att förbättrad samverkan mellan Jämställdhetsmyndigheten och Brå skulle kunna stärka det förebyggande arbetet.¹¹ Vidare visar analysen att det förebyggande arbetet mot våld kan utvecklas genom att länsstyrelserna förbättrar sin interna samordning mellan de brottsförebyggande samordnarna och utvecklingsledarna för mäns våld mot kvinnor samt att intern samverkan mellan uppdraget om föräldraskapsstöd och uppdraget om mäns våld mot kvinnor behöver förbättras.¹² Utifrån att de nationella myndigheterna Brå, MFoF och Fohm har nära samverkan med länsstyrelsernas preventionsområden bör även dessa myndigheter inkluderas tydligare i uppbyggnaden av en samverkansstruktur. Genom att dessa myndigheter, tillsammans med Jämställdhetsmyndigheten, kan föra dialog och utbyta kunskaper och erfarenheter kan myndigheterna synliggöra och tydliggöra hur respektive myndighet och deras olika uppdrag bidrar till det våldsförebyggande arbetet, vilket stärker nationell samordning. På detta sätt kan dessa myndigheter ge bättre stöd till länsstyrelserna i fråga om hur de kan samverka internt mellan olika preventionsområden, vilket i förlängningen kan förbättra länsstyrelsernas möjlighet att ge stöd till kommunerna och regionerna. I detta arbete är även Nationella kompetensteamet en mycket viktig aktör, utifrån sin nuvarande och kommande kunskapsbärande och stödjande roll för förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

¹⁰ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl).

¹¹ Statskontoret (2021). *Mäns våld mot kvinnor – en analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin*. s. 73–74.

¹² Ibid. s. 74, 77, 103 och 104-105.

2.1.3. Förutsättningar

Utvecklingen av en samverkansstruktur är ett sätt att i linje med uppdraget, samla mångfalden av insatser och sammanhang och bedriva dessa mer samordnat för att skapa bättre översikt och öka förutsättningar till kunskapsutbyte och effektivitet. Men detta kräver i sin tur att myndigheter kan avsätta både personella och ekonomiska resurser.

Uppdrag om våldsförebyggande arbete

I arbetet med uppdraget om ökad upptäckt av våld¹³ har myndigheterna tydliga uppdrag som ger nödvändiga förutsättningar för att prioritera arbetet under en tid för att föra in det i ordinarie verksamhet. Ett annat exempel är att Statskontoret i sin utvärdering av regeringens JiM-program rekommenderar att regeringen bör använda myndigheternas instruktioner för att ge dem långsiktiga uppdrag om jämställdhetsintegrering, eftersom detta skulle visa på förväntningar om ett kontinuerligt arbete.¹⁴ Samtidigt menar Statskontoret att uppdrag i regleringsbrev kan komplettera instruktionerna om regeringen under en viss period vill fokusera på en viss jämställdhetsfråga.¹⁵

Alla statliga myndigheter och lärosäten har ansvar att skapa jämställda förutsättningar, villkor och möjligheter i sina verksamheter och i samhället. Genom att myndigheter har med det våldsförebyggande perspektivet i sitt jämställdhetsintegreringsarbete kan och bör det förankras i styrning och ledning samt resurs-sättas. Utöver det behöver lämpliga myndigheter få särskilda uppdrag som ger mandat och resurser att tillsammans utveckla en samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete med fokus på unga män och pojkar. I enlighet med nationell strategi är Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna nav för att ge stöd till genomförandet av strategin på nationell respektive regional nivå. Brå, MFoF och Fohm är utpekade som särskilt viktiga myndigheter för att uppnå strategins målsättningar på nationell nivå. Övriga uppdrag som myndigheter ges, vilka kan verka eller bidra till våldsförebyggande arbete, bör formuleras som just våldsförebyggande insatser som ska utgå från den nationella strategins utgångspunkt om att våld ska förebyggas med fokus på våldsutövare och maskulinitetsnormer. Det vill säga, uppdragsbeskrivningarna bör vara tydliga kring vilket problem som myndigheterna ska bidra till att lösa.

Jämställdhetsmyndigheten har genom tidigare regeringsuppdrag om att förstärka insatserna utifrån den nationella strategin redan påbörjat arbetet med att främja en

¹³ Arbetsmarknadsdepartementet (2019). *Uppdrag om ökad upptäckt av våld m.m 2019–2021*. (A2019/01517/JÄM).

¹⁴ Statskontoret (2019). *Utvärdering av regeringens utvecklingsprogram för jämställdhetsintegrering i myndigheter*. Slutrapport. 2019:14. s.70.

¹⁵ Ibid.

samverkansstruktur för det våldsförebyggande arbetet på nationell nivå.¹⁶ Jämställdhetsmyndigheten ska vara ett stöd i genomförandet av den nationella strategin genom att göra den känd, stödja samordningen av andra aktörers arbete samt följa upp genomförandet av strategin.¹⁷ Denna roll innebär att myndigheten kan ha det övergripande samordningsansvaret för gemensam utveckling av samverkan mellan lämpliga myndigheter.

Möjligheter att söka medel för utvecklingsarbete

En framgångsfaktor i det pågående myndighetsgemensamma uppdraget om att fördela utvecklingsmedel och ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer är dels att medel finns att söka för utvecklingsarbete på lokal nivå, dels får medverkande myndigheter medel för genomförandet av uppdraget och har även möjlighet att söka särskilda stimulansmedel.¹⁸ Medlen avser att användas för informations- och utbildningsinsatser riktade till vissa grupper eller för utvecklingsarbeten.¹⁹ Detta har varit viktigt för att stimulera utveckling och för mer samarbete över sektorsgränserna, samt spelat roll för spridandet av nationellt webbstöd och webbutbildning.²⁰ Liknande möjligheter att söka stimulansmedel för myndigheter som involveras i arbetet med att bygga en nationell och regional samverkansstruktur, kan ge bättre förutsättningar för utveckling och spridning av kunskaps- och metodstöd för det våldsförebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor. Möjligheter behöver även skapas för aktörer på lokal nivå att söka medel för primärpreventivt arbete och uppföljning, utvärdering och forskning kring detta för att skapa förutsättningar för en kunskapsutveckling inom området.

2.2. UTVECKLINGS- OCH SAMVERKANSOMRÅDEN

Utifrån nulägesbeskrivning (se avsnitt 2.2 *Nulägesbild över samverkan och samordning*) samt beskrivning av myndigheternas roller i arbetet med våldsförebyggande insatser har Jämställdhetsmyndigheten identifierat utvecklingsområden som lämpliga myndigheter gemensamt behöver arbeta med i en nationell och regional samverkan.

¹⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Långsiktigt arbete för kunskap och samverkan. Slutredovisning av uppdrag om förstärkta insatser utifrån den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Rapport 2020:9.

¹⁷ Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10*. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. s. 124.

¹⁸ Socialdepartementet (2020). *Uppdrag att fördela utvecklingsmedel och ge kompetensstöd för arbete mot våld i nära relationer m.m.* (S2020/01591/SOF (delvis)).

¹⁹ Ibid.

²⁰ Socialstyrelsen (2019). *Kvalitetsutveckling av arbetet mot våld i nära relationer. En slutredovisning av kompetensstödet och utvecklingsmedlen 2016–2018*.

2.2.1. Utgångspunkter, samordnings- och samverkansprocesser och tvärsektoriell våldsprevention

Kunskap och respekt för varandras uppdrag och professionella kompetenser har särskild betydelse för god samverkan.²¹ Tillsammans med de i uppdraget inskrivna myndigheterna har Jämställdhetsmyndigheten identifierat att myndigheterna behöver få en djupare gemensam kunskap om vilka teoretiska utgångspunkter och perspektiv som respektive myndighet utgår från i sitt preventionsarbete. Som konstaterats kan inget perspektiv, ingen enskild aktör, faktor eller metod ensamt förebygga mäns våld mot kvinnor utan förändring görs genom att angripa problemet på olika samhällsnivåer och sektorer, med fokus på olika faktorer och med olika verktyg. En genusförändrande ansats och att kritiskt reflektera kring, ifrågasätta och förändra institutionella praktiker och bredare sociala normer som skapar och återskapar ojämställdhet bör prägla våldsförebyggande insatser på alla samhällsnivåer (se avsnitt 2.4 *Utgångspunkter för våldsförebyggande insatser*). Detta kräver dock att myndigheter utvecklar gemensam kunskap och förståelse för hur genusförändrande ansats rent praktiskt kan tillämpas i arbetet med såväl direkta våldsförebyggande insatser som insatser där huvudsakligt fokus är förebyggandet av andra relaterade, sociala problem.

Vidare behövs en samlad kunskapsbas utvecklas om andra teoretiska perspektiv som är centrala i myndigheters förebyggande arbete. En kartläggning bör göras över respektive myndighets olika målgrupper, uppdrag och arbetsprocesser som är kopplade till primärpreventiva våldsförebyggande insatser, med fokus på pojkar och unga män. Denna kartläggning kan bygga på vilka risk- och skyddsfaktorer som myndigheterna förebygger och främjar och hur respektive myndighets stöd till regional och lokal nivå ser ut idag. I detta arbete kan lärdomar från och framgångsfaktorer i arbetet med jämställdhetsintegrering nyttjas. För att nyttja myndigheters resurser på rätt sätt och bidra till effektivitet, behöver även befintliga strukturer, processer och forum för samverkan och samordning kartläggas för att skapa överblick över vilka upparbetade kanaler som finns idag på nationell och regional myndighetsnivå, som berör primärpreventiva insatser mot våld. Redan existerande kartläggningar inom närliggande områden kan fungera som utgångspunkt.

För att långsiktigt, samordnat, tvärsektoriellt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån ska vara möjligt att genomföra behöver myndigheter arbeta för att närma sig en gemensam definition av vad tvärsektoriellt våldsförebyggande arbete på primärpreventiv nivå är och hur det kan utföras och stödjas. Det förutsätter att dialog förs och kunskap sammanställs och byggs om exempelvis risk- och skyddsfaktorer, om olika modeller för prevention och att samla och analysera

²¹ Kunskapsguiden Socialstyrelsen <https://kunskapsguiden.se/omraden-och-teman/missbruk-och-beroende/familjeorienterat-arbetsatt/samverkan/>

erfarenheter från tvärssektoriellt våldsförebyggande arbete på regional och lokal nivå. I arbetet behöver även en gemensam förståelse för begreppsanvändning och språk skapas.

2.2.2. Kunskaps- och metodstöd

Idag tillhandahåller myndigheter olika handböcker och metodstöd kring samverkan i preventivt arbete, som riktas till framför allt aktörer på lokal och regional nivå. Dessa har alla ett stort värde i sig men för lokala aktörer som vill arbeta med våldsförebyggande insatser från en bred och tvärvetenskaplig ansats kan det upplevas som svårt att navigera bland dessa. För att undvika att bygga stuprör för varje preventionsområde krävs att nationella myndigheter samverkar i större utsträckning för att bättre kunna integrera olika perspektiv i olika metodstöd, där det är relevant. Utifrån att kvinnors och mäns, flickors och pojkars olika villkor och förutsättningar har betydelse i alla sammanhang och stereotypa föreställningar om kön påverkar olika former av sociala problem negativt, bör ett viktigt steg vara att integrera ett jämställdhetsperspektiv i utvecklingen av Brå, Fohm och MFoFs olika metodstöd. Ett exempel är att i nuvarande samverkansmodell mot brott²² tydliggöra hur genusförändrande ansats bör vara grundläggande i social- och situationell prevention mot alla typer av våldsbrott och andra brott och hur detta kan genomföras i praktiken.

Genom att lämpliga myndigheter utvecklar ett gemensamt långsiktigt kunskaps- och metodstöd för att förebygga mäns våld mot kvinnor, kan stödet till lokal och regional nivå samordnas och konkretiseras. Det kunskaps- och metodstöd som nu utvecklas av Jämställdhetsmyndigheten i samverkan med länsstyrelserna kan med fördel fungera som en plattform att bygga vidare på. Aspekter och frågor som i olika delar och på olika sätt bör ingå i kunskaps- och metodstödet är framgångsfaktorer i det våldsförebyggande arbetet med pojkar och unga män, risk- och skyddsfaktorer, fördjupad kunskap om våldsförebyggande insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck, våld i ungas partnerrelationer, prostitution och människohandel för sexuella ändamål och implementeringsstöd till olika aktörer, däribland chefer.

²² Brå, Polisen och Sveriges Kommuner och Regioner har gemensamt tagit fram boken *Samverkan i lokalt brottsförebyggande arbete* (2020) som i fem steg beskriver hur samverkan mellan olika parter i lokalt brottsförebyggande arbete praktiskt kan gå till.

2.2.3. Våldsförebyggande perspektiv i nationella strategier och program

Jämställdhet skrivs fram som ett viktigt perspektiv eller utgångspunkt i flera av de nationella strategier och program som anger inriktningen för att motverka, förebygga samt främja skyddsfaktorer mot olika sociala problem. I vissa fall beskrivs hur detta är kopplat till att förebygga mäns våld mot kvinnor och mäns våld mot män, men långt ifrån alltid. Ett viktigt område att utveckla vidare i en nationell och regional samverkansstruktur är att synliggöra hur exempelvis inriktningar, mål och framför allt åtgärder i dessa dokument kan verka våldsförebyggande på primärpreventiv nivå och hur detta är ett sätt att integrera ett jämställdhetsperspektiv i genomförandet av strategierna och programmen i praktiken.

2.2.4. Samverkan med andra aktörer

I arbetet med utveckling av en samverkansstruktur är kontinuerlig och strukturerad samverkan med civilsamhällesorganisationer, däribland tjej- och ungdomsjourer, organisationer som arbetar med särskilt fokus på att förebygga mäns våld, religiösa samfund och idrottsrörelsen grundläggande. Deras stora kunskap som utförare av våldsförebyggande insatser riktade direkt mot flickor och pojkar behöver tillvaratas. För att kunskaps- och metodstödet ska bli relevant för lokal och regional nivå, och för att den kunskap och erfarenhet som skapas på dessa nivåer ska kunna spridas och omhändertats behöver andra aktörer utöver civilsamhället, såsom lokala polisområden, kommun, hälso- och sjukvård och näringsliv göras delaktiga i utvecklingen. Som medlems- och arbetsgivarorganisation för Sveriges kommuner och regioner är SKR en prioriterad aktör att samverka med. Av den anledningen behöver strukturerade former för hur detta kunskapsutbyte ska ske utvecklas.

2.2.5. Pojkar och unga mäns erfarenheter

För att pojkar och unga män i större utsträckning ska kunna vara delaktiga och involveras i konstruktivt förändringsarbete för att förebygga mäns våld mot kvinnor, bör både arbetssätt och plattformar skapas.

Flera av de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten samverkat med i uppdraget har erfarenheter av att möta barn och unga och att ta del av deras erfarenheter utifrån ett barnrättsperspektiv. Exempelvis som informanter genom referensgrupper, intervjuer, enkäter och undersökningar riktat till målgruppen. Att göra pojkar och unga män delaktiga i våldsförebyggande insatser på alla samhällsnivåer, och inte bara som målgrupp för förebyggande metoder och program, kan handla om att konsultera dem angående synpunkter på idéer som olika aktörer vill testa. Men det kan och bör även handla om att göra pojkar och unga män delaktiga i utformandet, genomförandet och uppföljning av insatser, att

skapa kanaler för att lyssna till deras egna idéer och att de tillsammans med myndigheter utvecklar åtgärder.

I relation till utvecklandet av kunskaps- och metodstöd behöver myndigheter tillsammans dela sina erfarenheter samt utveckla former för hur pojkar och unga mäns erfarenheter kan involveras i stödets olika delar. En viktig aspekt i detta arbete är att uppmärksamma hur olika maktordningar spelar roll för ungas möjligheter till delaktighet. Ambitionen måste vara att skapa en bred representation av målgrupper, där hänsyn tas till olika diskrimineringsgrunder samt socioekonomisk bakgrund. Samråd och samverkan med olika ungdomsorganisationer inklusive idrottsrörelsen och intresseföreningar är grundläggande.

För att utveckla arbetet med våldsförebyggande insatser med fokus på pojkar och unga män, måste även flickor och unga kvinnors, samt transpersoners röster höras och omhändertags i större utsträckning än vad som görs idag. Genom att de upplever och utsätts för olika former av mäns våld mot kvinnor dagligen, är de också mycket viktiga i arbetet med att identifiera vilka förändringar som behövs och hur dessa kan göras.

2.3. NULÄGESBILD ÖVER SAMVERKAN OCH SAMORDNING

Idag samverkar myndigheter på många olika sätt, med varierande fokus och utifrån olika uppdrag. I enlighet med uppdraget ska hänsyn tas till det arbete som redan pågår med förebyggande insatser inom angränsande områden och nedan ges en beskrivning av några exempel på upparbetad och löpande samverkan mellan myndigheter vilken har betydelse för utvecklingen av våldsförebyggande arbete. Exempel ges även på samordningsuppdrag och processer, som på olika sätt kan verka stödande för våldsförebyggande arbete på primärpreventiv nivå. Syftet är att ge en nulägesbild som framtida utveckling av en samverkansstruktur för stärkt samordning kan docka i.

2.3.1. Jämställdhetsmyndighetens samordningsprocesser

Som förvaltningsmyndighet för frågor som rör jämställdhetspolitiken och med ansvar för att stödja genomförandet och samordningen av andra aktörers arbete med den nationella strategin har Jämställdhetsmyndigheten initierat flera processer, gällande samordning. Därutöver har myndigheten även särskilda regeringsuppdrag som rör samordning.

Jämställdhetsintegrering i myndigheter

Kvinnors och mäns, flickors och pojkars olika villkor och förutsättningar har betydelse och får konsekvenser inom alla samhällsområden. För att motverka våld behöver myndigheter med uppdrag att förebygga sociala problem, däribland brott inklusive våldsbejakande extremism, ohälsa bland barn, unga och vuxna, segregation och alkohol, narkotika, doping, tobak och spel (ANDTS) särskilt beakta ett jämställdhetsperspektiv. Jämställdhetsperspektivet behöver beaktas i såväl planering, genomförande som uppföljning av all prevention inom området social hållbarhet och insatser bör riktas mot att åtgärda skillnader mellan hur flickor och kvinnor, pojkar och män drabbas av olika sociala problem.

För att stärka myndigheternas arbete med jämställdhetsintegrering bedriver regeringen utvecklingsprogrammen jämställdhetsintegrering i myndigheter samt i högskolor och universitet (JiM respektive JiHU). Deltagande myndigheter²³ och lärosäten ska identifiera och åtgärda ojämställdhetsproblem i den egna verksamheten och i samhället. Jämställdhetsmyndigheten har en stödjande roll i arbetet och ska bland annat förbättra förutsättningarna för myndigheterna och lärosätena att planera, analysera och följa upp arbetet med jämställdhetsintegrering så att myndigheterna når resultat och effekter som bidrar till jämställdhet.

Mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck, prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt våld i ungas partnerrelationer är den yttersta konsekvensen av ett ojämställt samhälle. Det är tydliga ojämställdhetsproblem som påverkar och påverkas av andra jämställdhetsutmaningar. Av denna anledning är det viktigt att inom arbetet med jämställdhetsintegrering synliggöra kopplingen mellan mäns våld mot kvinnor och den egna verksamheten och dess eventuella inverkan på problemet, samt forma åtgärder för att komma till rätta med problemet. Eftersom främjandet av jämställdhet och arbete för att förändra stereotypa normer om kön och maktförhållanden är grundläggande för att förebygga mäns våld mot kvinnor, är ett framgångsrikt arbete med jämställdhetsintegrering i sig viktigt för att förebygga våld.

²³ Bland de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten ska samverka med i uppdraget om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser är följande JiM-myndigheter: Brå, Polismyndigheten, Fohm, MFoF, MUCF, Skolverket och Socialstyrelsen. Linköpings universitet har liksom alla andra statliga universitet och högskolor uppdrag att arbeta med jämställdhetsintegrering.

Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna

Jämställdhetsmyndigheten har tillsammans med länsstyrelsernas nationella samordnare för jämställdhet och mäns våld mot kvinnor skapat en myndighetsgemensam arbetsgrupp (MAJ-gruppen) för nationell och regional samordning. Syftet är att främja ett sammanhållet stöd till genomförande av jämställdhetspolitiken på alla nivåer. Gruppen ska verka för stärkt samordning och strategisk utveckling mellan myndigheternas ansvar för jämställdhetsintegrering samt att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. Arbetsgruppens operativa syften är bland annat att underlätta för övergripande planering och praktiskt genomförande av uppdrag, dialog och erfarenhetsutbyte samt att tolka och beskriva hur de jämställdhetspolitiska delmålen hänger ihop och relaterar till andra närliggande sakområden inom social hållbarhet. Strukturen för MAJ-gruppens arbete inkluderar även avstämning mellan Jämställdhetsmyndighetens generaldirektör och det länsråd som ansvar för sakområdet jämställdhet och mäns våld mot kvinnor.

Länsstyrelsernas regionala ansvar för förebyggande arbete

Länsstyrelserna har tydliga regionala uppdrag kring samordning med koppling till våldsförebyggande insatser. Länsstyrelserna ska enligt instruktion integrera ett jämställdhetsperspektiv i hela sin omfattande verksamhet genom att belysa, analysera och beakta kvinnors och mäns samt flickors och pojkars villkor. De har också regleringsbrevsuppdrag att stödja regionala myndigheters verksamhet med jämställdhetsintegrering på regional och lokal nivå. I den nationella strategin lyfts länsstyrelsernas roll som nav i genomförandet av strategin på regional nivå. De ska verka för samverkan mellan myndigheter och organisationer i länet, i frågor som rör mäns våld mot kvinnor, med särskild inriktning på verkningsfullt våldsförebyggande arbete samt stödja och utveckla arbetet på regional och lokal nivå i enlighet med strategins målsättningar. Detta bör ske genom nära samordning med länsstyrelsernas uppdrag om annat förebyggande arbete som till exempel brottsförebyggande frågor, föräldraskapsstöd och folkhälsa, inklusive arbetet mot alkohol, narkotika, doping, tobak och spel (ANDTS).²⁴ Länsstyrelserna har också sedan 2018 haft regeringsuppdrag att på regional nivå främja utvecklingen av universella insatser mot mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i ungas partnerrelationer.²⁵ Det har resulterat i samlade erfarenheter av att stödja regionalt och lokalt våldsförebyggande arbete, med hänsyn till olika regionala förutsättningar.

²⁴ Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid. Skr. 2016/17:10*. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. s. 124–125.

²⁵ Socialdepartementet (2017). *Regionalt uppdrag att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. (S2017/07420/JÅM (delvis)).

Det finns även goda exempel på samverkan mellan länsstyrelsernas olika preventionsuppdrag inom social hållbarhet, som hos vissa länsstyrelser resulterat i att gemensamt processtöd ges till kommuner som utvecklar sitt våldsförebyggande arbete.²⁶ Från och med 2021 permanentas länsstyrelsernas uppdrag att arbeta regionalt mot mäns våld mot kvinnor och de tilldelas medel på 100 miljoner per år.²⁷

Förutom att ge stöd till andra myndigheter och lärosäten i att integrera ett jämställdhetsperspektiv ska Jämställdhetsmyndigheten i enlighet med den nationella strategin stödja länsstyrelsernas insatser inom länen. Som ett led i detta samverkar Jämställdhetsmyndigheten med länsstyrelserna kring ett kunskaps- och metodstöd. Idag består kunskaps- och metodstödet av fyra olika delar som är i utveckling; spridning och tillgängliggörande av handboken för våldsförebyggande arbete *Inget att vänta på*, webbaserat kunskaps- och stödmaterial, våldspreventionsutbildning och samverkansforum för nationella samordnare för länsstyrelsens preventionsområden.²⁸ I det sistnämnda forumet förs dialog om våldsförebyggande arbete samt planering och utförande av kompetensinsatser för länsstyrelsernas nätverk för mäns våld mot kvinnor, jämställdhet, brottsförebyggande arbete och föräldraskapsstöd. Syftet med Jämställdhetsmyndighetens samverkan med länsstyrelserna, inklusive de kompetensutvecklande insatserna, är att utvecklingsledare och sakkunniga kan lära av varandras erfarenheter samt inkludera ett genusperspektiv i kunskapsutvecklingen.

I revideringen av *Inget att vänta på*²⁹, som övertogs från MUCF, samverkade Jämställdhetsmyndigheten med flera myndigheter i utformningen av bland annat fördjupningskapitel som beskriver kopplingen mellan jämställdhet och brottsförebyggande arbete, jämställdhet och våldsbejakande extremism, jämställdhet och hälsa, jämställdhet och föräldraskapsstöd och jämställdhet och ANDT.³⁰ Arbetet med *Inget att vänta på* innebär därmed en god start för fortsatt samverkan med fokus på utveckling av kunskaps- och metodstöd.

²⁶ Exempelvis Våldsprevention Västerbotten samt Länsstyrelsen Stockholms arbete med Preventionspaketet.

²⁷ Regeringens hemsida <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/12/regeringen-intensifierar-arbetet-mot-mans-vald-mot-kvinnor-och-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/>

²⁸ I forumet ingår nationella samordnare för mäns våld mot kvinnor, jämställdhet, brottsförebyggande arbete och föräldraskapsstöd. Nationell samordnare för ANDTS har också nyligen inkluderats.

²⁹ Jämställdhetsmyndigheten (2019). *Våldsförebyggande arbete med barn och unga*. Rapport 2019:11.

³⁰ Synpunkter inhämtades från Brå, Brottsoffermyndigheten, Fohm, MFoF, Länsstyrelsen Skåne, Stockholm, Västerbotten, Västmanland och Örebro och Socialstyrelsen och samverkan har skett med MUCF i övertagandet av handboken.

GD-råd för våldsförebyggande arbete

Erfarenheter från arbetet mot mäns våld mot kvinnor och jämställdhetsintegrering visar att chefsnivåns engagemang och ställningstagande är avgörande för att lyckas. Ett framgångsrikt arbete kräver att ledningen skapar förståelse för uppdraget och vad som förväntas av respektive aktör inom organisationen samt att de efterfrågar resultat. En aktiv ledning som har kunskap om och förstår jämställdhetsarbetet möjliggör för fler i organisationen att genomföra arbetet och förstå värdet. För att arbetet inom den nationella strategin ska bli än mer samordnat, systematiskt, kvalitativt och effektivt har Jämställdhetsmyndigheten beslutat att sammankalla ett GD-råd. Myndighetschefer från åtta myndigheter med särskilt fokus på våldsförebyggande arbete och brottsbekämpning kommer inledningsvis bjudas in till att medverka i GD-rådet.³¹ Detta är myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten bedömer som särskilt strategiskt betydelsefulla och GD-rådet kan på sikt komma att utökas. Att högsta ansvariga myndighetschefer inom området träffas kontinuerligt kan bidra till samverkan kring exempelvis styrning och uppföljning, vilket kan resultera i utvecklad och fördjupad samordning mellan myndigheterna.

Nationella handlingsplaner

Syftet med regeringens handlingsplan mot könsstympling av flickor och kvinnor (2018–2020) var att förebygga och motverka könsstympling samt förbättra stödet till utsatta. Utöver Jämställdhetsmyndigheten har exempelvis Socialstyrelsen, Barnafriad och MUCF haft eller har pågående uppdrag inom den nationella handlingsplanen.

Jämställdhetsmyndigheten har tagit en samordnande roll för handlingsplanen och utifrån det förebyggande arbetet riktat till barn och unga genomfört dialogmöten för uppföljning av handlingsplanen med bland annat myndigheter som har uppdrag inom ramen för den. Dessa har påtalat betydelsen av att mötas i dialog kring sakfrågan, det skapar synergieffekter i arbetet och leder till ett mer stringent arbete utifrån gemensamt identifierade behov. Ett möte har även genomförts med forskare inom området, där det framkom att det i en svensk kontext finns lite forskning som har fokus på förebyggande arbete samt vård och stöd till utsatta.

Jämställdhetsmyndigheten samordnar arbetet mot prostitution och människohandel på nationell nivå och som en del i detta har myndigheten arbetat med uppföljning av regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel. För att få en aktuell lägesbild av det arbete som pågår i landet har dialogmöten hållits med

³¹ Förutom Jämställdhetsmyndigheten så har följande myndigheter bjudits in att medverka Brå, Kriminalvården, länsstyrelserna, MUCF, Polismyndigheten, Skolverket, Socialstyrelsen och Åklagarmyndigheten

lokala och regionala stödverksamheter samt nationella myndigheter. Bland de utpekade insatsområdena i handlingsplanen finns stärkt förebyggande arbete och ett av dialogmötena fokuserade på kunskap och förebyggande arbete.

2.3.2. Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland

Jämställdhetsmyndigheten har en kontinuerlig och systematisk samverkan med Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland. Länsstyrelsen Östergötland har nationellt regeringsuppdrag att bidra till att stärka statliga och kommunala verksamheters förmåga att förebygga och bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck, barnnäktenskap, tvångsäktenskap och könsstymning av kvinnor och flickor.³² I relation till nationella myndigheter innebär detta exempelvis att Länsstyrelsen Östergötland sammankallar ett nätverk för statliga myndigheter, vars syfte är att skapa förutsättningar för att respektive myndighets insatser ska få större genomslag samt att bidra till att myndigheter koordinerar insatser och samverkar med varandra inom området. Nationella kompetensteamet och Jämställdhetsmyndigheten samverkar gällande länsstyrelsernas årliga nätverksträff med fokus på hedersrelaterat våld och förtryck. Syftet är att både informera om pågående arbete och uppdrag, ta del av länsstyrelsernas erfarenheter och samordna insatser.

Länsstyrelsen Östergötland har nu pågående uppdrag om att förbereda inrättandet av ett permanent nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck och ska bistås i arbetet av bland andra Polismyndigheten, Socialstyrelsen och Skolverket.³³ Centret ska vara sektorsövergripande och stödja kommuner och regioner att bekämpa hedersrelaterat våld och förtryck genom att utveckla ett strategiskt, förebyggande och kunskapsbaserat arbete. En av centrets uppgifter ska vara att samla och sprida kunskap om förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och ge långsiktigt stöd baserat på forskning och beprövad erfarenhet.³⁴

2.3.3. Brå, Fohm och MFoF

Länsstyrelserna har uppdrag om att på länsnivå stödja den regionala samordningen av brottsförebyggande arbete och förebyggande arbete mot ANDTS. Inom ramen för dessa uppdrag samverkar länsstyrelserna med Brå respektive Fohm. Nära samverkan sker även mellan MFoF och länsstyrelsernas uppdrag om att stödja regionala och lokala aktörer att utveckla ett kunskapsbaserat, samordnat,

³² Hedersförtryck.se <https://www.hedersfortryck.se/om-oss/regeringsuppdrag/>

³³ Arbetsmarknadsdepartementet (2020). *Uppdrag att förbereda inrättandet av ett nationellt kompetenscentrum mot hedersrelaterat våld och förtryck.* (A2020/02708/JÄM).

³⁴ Ibid.

långsiktigt och i huvudsak universellt stöd till föräldrar. Relationen mellan de nationella och regionala myndigheterna beskrivs i exempelvis nationella strategier och program och uppdrag som utgår från dessa, samt i förordningar och regleringsbrev. Stöd och samverkan sker på lite olika sätt inom respektive preventionsområde. Länsstyrelserna återrappporterar sitt brottsförebyggande arbete samt det förebyggande arbetet mot ANDT som myndigheterna och kommunerna i länen utfört till Brå respektive Fohm. Samverkan sker löpande genom att Fohm och MFOF deltar på nätverksträffar för länsstyrelsernas uppdrag och Brå sammankallar nationella nätverksträffar för länsstyrelsernas samordnare för brottsförebyggande arbete. Ett annat exempel på samverkan mellan nationella och regionala myndigheter är samråd utifrån respektive sakområde.

2.3.4. Myndighetsuppdrag med koppling till primärpreventiva våldsförebyggande insatser

Det finns flera relevanta pågående uppdrag som har kopplingar till uppdrag om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser. Bland dessa är uppdraget tidiga och samordnade insatser för barn och unga (TSI) och nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar viktiga att uppmärksamma utifrån deras fokus på ungdomsperspektivet. TSI samordnas av Skolverket och Socialstyrelsen. Utgångspunkten för arbetet är samverkan och samordning mellan skola/elevhälsa, socialtjänst och hälso- och sjukvård och fokus är på att upptäcka och ge samordnat stöd till barn och unga i risk för ogynnsam utveckling. Särskilda insatser ska riktas dels mot riskgrupper bland barn och unga i socialt utsatta områden, dels mot barn och unga som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck.³⁵ Myndigheterna ska samverka med bland andra Delmos, Jämställdhetsmyndigheten och Nationella kompetensteamet mot hedersrelaterat våld och förtryck vid Länsstyrelsen Östergötland.

Arbetsförmedlingen, Delmos, Försäkringskassan, Jämställdhetsmyndigheten, MUCF, Socialstyrelsen och Statens institutionsstyrelsen har uppdrag att analysera och utveckla ett nationellt samordnat stöd till unga som varken arbetar eller studerar. Sveriges kommuner och regioner (SKR) har lyfts in som ordinarie part i uppdraget och MUCF samordnar arbetet. Dialog ska ske med bland andra Brå, Polismyndigheten och Skolverket samt civilsamhällesaktörer. Myndigheterna ska göra en analys av vilka problem och utmaningar det finns i samverkan och redovisa hur ett nationellt samordnat stöd bör utvecklas. Bland orsakerna till att unga inte kan gå i skola eller arbeta finns erfarenhet av att vara utsatt för våld av en

³⁵ Utbildningsdepartementet (2020). *Ändring av uppdraget att genomföra ett utvecklingsarbete för tidiga och samordnade insatser för barn och unga samt förlängd tid för uppdraget* (U2020/00363/S).

närstående i en partnerrelation, utsatthet av en förälder, leva i en hederskontext och/eller utsättas för sexuell exploatering.

2.4. UTGÅNGSPUNKTER FÖR VÅLDSFÖREBYGGANDE INSATSER

I regeringens nationella strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor är den första av fyra målsättningar ”Ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld”.³⁶ Målsättningen inbegriper att förhindra att våld uppstår genom insatser till hela befolkningen och till riskgrupper samt att förmå våldsutövare att upphöra med våldet och förebygga upprepat våld. I uppdraget om utveckling av samordning avseende våldsförebyggande insatser är primärpreventiva insatser i fokus, men de olika preventionsnivåerna³⁷ är samtidigt avhängiga varandra. På lokal nivå kan insatser på primärpreventiv och universell nivå leda till att verksamheter uppmärksammar utsatthet och våldsutövande i högre grad än tidigare, vilket kräver samverkan mellan aktörer som ansvarar för och genomför insatser på alla preventionsnivåer. För att myndigheter på nationell och regional nivå ska kunna ge ett träffsäkert och resurseffektivt stöd till lokal nivå behöver därför nationell samverkan och samordning, när det är relevant, även omfatta insatser och uppdrag på andra preventionsnivåer.

I beskrivningen av uppdraget framgår att myndigheten ska utveckla arbetet med våldsförebyggande insatser med fokus på pojkar och unga män. Denna formulering tydliggör att ett genusperspektiv ska anläggas på uppdraget. I Istanbulkonventionen som är Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet framgår hur våld mot kvinnor är könsrelaterat på strukturell nivå och våldet mot kvinnor är en av de viktigaste orsakerna till att kvinnor är underordnade män. I konventionen, som började gälla i Sverige år 2014, lyfts också att parterna ska vidta nödvändiga åtgärder för att främja förändringar i kvinnors och mäns sociala och kulturella beteendemönster för att ”...*utrota fördomar, sedvänjor, traditioner och all annan praxis som utgår från föreställningen om kvinnors underordning eller från stereotypa roller för kvinnor och män.*”³⁸. Vidare framgår att särskilt män och pojkar aktivt ska bidra till att förebygga alla former av våld som faller inom ramen för konventionen.

³⁶ Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid*. Skr. 2016/17:10. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor.

³⁷ Se Bilaga Definitioner av begrepp.

³⁸ Europarådet (2011) *Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld i hemmet*. Europarådets fördragsserie – 210. Istanbul 11 maj 2011. s. 8.

I den nationella strategin betonas att det förebyggande arbetet ska beakta bakgrundsfaktorer av betydelse för förekomst av våld mot kvinnor och flickor. Det handlar om att utmana föreställningar om makt och maskulinitet som rättfärdigar våld, samt normer som inskränker kvinnors och flickors självbestämmande. Med andra ord att ha en genusförändrande ansats.

Med detta som bakgrund är det av stor vikt att alla våldsförebyggande insatser är grundade i en förståelse för hur mäns våld mot kvinnor, inklusive våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och prostitution och människohandel för sexuella ändamål, är en fråga om ojämställdhet. Destruktiva maskulinitetsnormer, det vill säga normer som kopplar samman våldsutövande med vad det innebär att vara man, och de beteenden som normerna resulterar i, ska motarbetas. För att flickor, pojkar, kvinnor och hbtqi-personer inte ska utsättas för mäns våld är det viktigt att pojkar och mäns ansvar för våldsutövande och diskriminering samt kopplingen till makt och ojämställdhet tydliggörs i alla våldsförebyggande insatser.

Genomförandet av den svenska jämställdhetspolitiken, Istanbulkonventionen och den nationella strategin är alla statliga myndigheters ansvar. Att ha en genusförändrande ansats och kritiskt reflektera kring, ifrågasätta och förändra institutionella praktiker (exempelvis inom utbildning, hälso- och sjukvård och socialt arbete) och sociala normer som skapar och återskapar ojämställdhet bör präglade våldsförebyggande insatser på alla samhällsnivåer.

2.4.1. Barn-, ungdoms-, funktionshinders- och hbtqi-perspektiv i relation till olika former av mäns våld mot kvinnor

Att utgå från ett jämställdhetsperspektiv i det våldsförebyggande arbetet måste gå hand i hand med ett barn- och ungdomsperspektiv, funktionshinderperspektiv och hbtqi-perspektiv. Det handlar om att förebyggande insatser måste tillgängliggöras för personer i dessa grupper³⁹ men även att insatser som görs på alla samhällsnivåer behöver inkludera, utgå och utformas utifrån kunskap om barn- och ungas, personer med funktionsnedsättning och hbtqi-personers levnadsvillkor och rättigheter. En grundläggande del i detta är att uppmärksamma dessa grupper och personers särskilda utsatthet för olika former av mäns våld mot kvinnor och våld i nära relationer.

³⁹ Hänsyn måste tas till att inom dessa grupper finns stor heterogenitet. En ung person kan utsättas för multipel diskriminering om denne exempelvis identifierar sig som hbtqi-person och har en funktionsnedsättning.

Våld i nära relation

Genom att barnkonventionen blev lag år 2020 ska ett barnrättsperspektiv genomsyra all offentlig verksamhet. I enlighet med barnkonventionen ska barn skyddas mot föräldrars eller närståendes fysiska, psykiska eller sexuella våld och att barn ska skyddas mot alla former av sexuella utnyttjanden och övergrepp.⁴⁰ I Allmänna Barnhusets kartläggning bland elever i årskurs nio och årskurs två på gymnasiet framkommer att 14 procent av eleverna har upplevt våld mellan vuxna i familjen, att en förälder (eller motsvarande) utövat fysiskt eller psykiskt våld mot en annan förälder.⁴¹ Fler uppgav att de upplevt pappans våld mot mamma än tvärtom och papporna stod för majoriteten av det fysiska och systematiska våldet. Detta innebär att i genomförandet av primärpreventiva insatser som adresserar våld i nära relationer måste barn och ungdomars utsatthet alltid uppmärksammas utifrån att barn som lever med våld mellan vuxna i familjen utsätts för en psykisk barnmisshandel. Många personer med funktionsnedsättning har en livssituation som skiljer sig från normen och som innebär en ökad risk för att utsättas för våld.⁴² Kvinnor med funktionsnedsättning utsätts i större utsträckning än andra kvinnor för fysiskt våld i hemmet och våldet kan även riktas mot funktionsnedsättningen.⁴³

Hbtqi-personer utsätts för samma former av våld i nära relation som heterosexuella och våldets mekanismer är ofta desamma och bygger på upprätthållandet av makt och kontroll.⁴⁴ Detta inkluderar att hbtqi-personer kan bli utsatta för våld som är specifikt kopplade till hbtqi-erfarenheter, såsom att våldsutövaren angriper personens identitet genom att till exempel nedvärdera och använda bi-, trans- eller homofoba skällsord.⁴⁵

⁴⁰ Lag (2018:1197) om Förenta nationernas konvention om barnets rättigheter

⁴¹ Jernbro, C., och Jansson, S. (2017). *Våld mot barn – en nationell kartläggning*. Stockholm: Stiftelsen Allmänna Barnhuset.

⁴² Myndigheten för delaktighet (2017). *Mäns våld mot kvinnor med funktionsnedsättning. Utvecklingsområden till den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. s. 19.

⁴³ Socialdepartementet (2016). *Makt, mål och myndighet: feministisk politik för en jämställd framtid*. Skr. 2016/17:10. Kap 5. En nationell strategi för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor. s. 117; Nationellt centrum för kvinnofrid <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/sarskild-utsatthet/kvinnor-med-funktionsnedsattning/>

⁴⁴ Nationellt centrum för kvinnofrid <https://nck.uu.se/kunskapsbanken/amnesguider/vald-mot-hbtqi-personer/vald-i-nara-hbtqi-relationer/>

⁴⁵ RFSL (2018). *Kunskap och erfarenheter av arbetet med våldsutsatta hbtqi-personer. Ett kunskapsstöd från RFSL stödmottagning*.

Våld i ungas partnerrelationer

Ny forskning och yrkesverksammas vittnesmål visar på flickor och unga kvinnors omfattande utsatthet för våld i egna partnerrelationer. I en svensk urvalsstudie (ej nationellt representativ) svarade 59 procent av respondenterna, som gick i gymnasiet, att de hade blivit utsatt för någon form av våld i en romantisk relation antingen en eller flera gånger.⁴⁶ Flickor uppgav att de utsatts i högre grad än pojkar. Vanligast förekommande var att bli utsatt för psykiskt våld online, följt av psykiskt våld ”ansikte mot ansikte”, sexuellt våld och fysiskt våld.⁴⁷ Studien visar även att platserna som unga utsätts på är ofta under samma tak som vuxna som har ett ansvar för att skydda dem. Respondenterna bodde oftast hemma med sina föräldrar och de vanligaste platserna att utsättas för våld var hos partnern eller hemma hos den som utsattes.

Skolan var en annan plats där unga utsattes. Forskning kring våldsutsatthet i en partnerrelation bland unga personer med en funktionsnedsättning saknas i stor utsträckning men en amerikansk studie visar att fler flickor och pojkar med än utan en funktionsnedsättning uppgav att de utsatts för våld av den de dejtade.⁴⁸ Att som ung ha en funktionsnedsättning är i likhet med vuxna en livsomständighet som gör att den unga blir beroende av partnern på olika sätt vilket kan utnyttjas. I MUCFs ungdomsenkät från 2018 framkommer att det är tre gånger så vanligt att unga hbtqi-personer har blivit utsatta för sexuellt våld eller utnyttjande under det senaste halvåret än bland andra unga.⁴⁹

Unga hbtqi-personer utsätts både i och utanför relationer och liksom i vuxnas relationer så ser våldet som sker inom en relation ofta ut som våldet i heterosexuella relationer. Homofobi och fördomar kan dock göra att den som använder våld i en hbtqi-relation till exempel kan hota med att ”avslöja” den våldsutsatta om den inte är öppen med sin sexualitet eller könsidentitet och den våldsutsatta kan också vara mer isolerad och utlämnad till sin partner från på grund av att den saknar acceptans från familjen.

⁴⁶ Korkmaz, S., Överlien, C. och Lagerlöf, H. (2020): Youth intimate partner violence: prevalence, characteristics, associated factors and arenas of violence, *Nordic Social Work Research*, DOI: 10.1080/2156857X.2020.1848908

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ Mitra, M., Mouradian V.E. och McKenna M. Dating violence and associated health risks among high school students with disabilities. *Matern Child Health J.* 2013 Aug 17 (6). s. 1088–94.

⁴⁹ MUCF (2018). *Olika verkligheter. Unga hbtqi-personer om sina levnadsvillkor.* s. 19–20

Hedersrelaterat våld och förtryck

Barn- och ungdomsperspektivet är essentiellt i relation till hedersrelaterat våld och förtryck eftersom många olika uttryck för hedersrelaterat våld och förtryck drabbar barn och unga, främst flickor och unga kvinnor, såsom könsstympning av flickor och kvinnor samt barn- och tvångsäktenskap. Hedersrelaterat våld och förtryck inkluderar att på ett omotiverat sätt skambelägga barn och unga människor som fritt vill utforma sina liv och själva bestämma vem de vill leva med. Pojkar kan vara både utsatta och utsättas för våld, då de ofta förväntas att bevaka och kontrollera sina systrar eller andra kvinnliga släktingar.⁵⁰ Personer med intellektuell funktionsnedsättning särskilt utsatta i en hederskontext. I en hederskontext finns ofta föreställningar om att funktionsnedsättningar är skamliga för familjen och att ”normalitet” kan uppnås genom att ens barn vilseleds och/eller tvingas in i ett äktenskap.⁵¹ Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan också ha svårt att förstå sin egen utsatthet, vare sig det handlar om olika former av våld eller vilseledande till äktenskap.⁵² Hedersnormer bygger på patriarkala och heteronormativa föreställningar och hbtqi-personers sexuella läggning, könsidentitet eller könsuttryck betraktas som ett hot mot familjens heder. Detta innebär att hbtqi-personer är särskilt utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck och kan utsättas för exempelvis så kallade omvändelseförsök.

2.5. FORSKNING OM VÅLDSFÖREBYGGANDE ARBETE

Forskning ger stöd för att vad som sammantaget kan kallas för ojämsställda genusnormer utgör riskfaktorer för mäns våld mot kvinnor.⁵³ Världshälsoorganisationen (WHO) lyfter att strategier för främjandet av jämställdhet och förändring av kulturella och sociala normer som stödjer våld är betydelsefulla för ett effektivt våldsförebyggande arbete.⁵⁴ Insatser som har en genusförändrande ansats är enligt WHO mer effektiva för att skapa beteendeförändringar än insatser som saknar en sådan ansats.⁵⁵

⁵⁰ Prop. 2019/20: 131. *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet.*

⁵¹ TRIS-tjejers rätt i samhället (2020). *Gömd och glömd. Hedersrelaterat våld och förtryck mot vuxna med intellektuell funktionsnedsättning.*

⁵² Ibid.

⁵³ Franzén, A. & Gottzén, L. (2020) *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt.* Barn- och ungdomsvetenskap: Forskning (2020:2). Stockholm: Stockholms universitet. s. 6–7.

⁵⁴ WHO (2007). *Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions.* Geneva: World Health Organization.

⁵⁵ Ibid; Barker, G., Ricardo, C., Nascimento, M., Olukoya, A. och Santos, C. (2010) Questioning gender norms with men to improve health outcomes: Evidence of impact. *Global Public Health* 5 (5)

Rapporten *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt* som tagits fram på uppdrag av Jämställdhetsmyndigheten, granskar utvärderingsforskning kring metoder med genusperspektiv, som avser förebygga mäns våld mot kvinnor på universell och selektiv nivå i Sverige.⁵⁶ Översikten visar att generellt sett finns relativt lite utvärderingsforskning om våldsförebyggande arbete på dessa nivåer och i Sverige har det stora flertalet våldsförebyggande metoder och program inte utvärderats på ett sätt som gör att effekten kan bedömas. Merparten av det våldsförebyggande arbetet har skett i projektform med osäkra resursmässiga förutsättningar. Detta har omöjliggjort genomförandet av robusta utvärderingar. Existerande metoder behöver i högre grad effektutvärderas och beforskas.

I forskningsöversikten lyfts att det finns få systematiska internationella översikter av våldsförebyggande program som riktar sig till pojkar och män och som antingen tar utgångspunkt i en genussensitiv eller genusförändrande ansats. Resultat från en internationell översikt⁵⁷ visar att de program och metoder (interventioner) som utvärderats i de studier som ingår i översikten, är effektiva vad gäller förändring av attityder kring våldtäkt och andra former av våld, samt attityder kring stereotypa föreställningar kring kön och kopplingen till våld. Resultatets effekt på beteende är dock oklara. I en annan internationell översikt⁵⁸ menar författarna att interventioner som har en genusförändrande ansats kan förebygga fysiskt och sexuellt våld men att få av de inkluderade studierna hade god metodologisk kvalitet.

Den svenska forskningsöversikten tar upp framgångsfaktorer för tidiga förebyggande program och metoder, som ofta lyfts i internationell forskning.⁵⁹ Genusförändrande ansatser har visat god effekt på attityder och beteenden, särskilt om de försöker förändra hela samhällen och grannskap. Insatser som vänder sig till pojkar och män som grupp är mer effektiva än utbildningsinsatser som enbart adresserar flickor och kvinnor, utifrån att män är primära våldsutövare. Våldsförebyggande arbete med pojkar och män, som har fokus på att förändra normer kring manlighet som understödjer våld och som möjliggör en positiv plats för män i arbetet mot våld har visat sig vara framgångsrika. Viss evidens finns för

⁵⁶ Franzén, A. & Gottzén, L. (2020) *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Barn- och ungdomsvetenskap: Forskning (2020:2). Stockholm: Stockholms universitet.

⁵⁷ Ricardo, C., Eads, M., och Barker, G.T. (2011). *Engaging boys and young men in the prevention of sexual violence: A systematic and global review of evaluated interventions*. Pretoria: Sexual Violence Research Initiative

⁵⁸ Dworkin, S.L., Treves-Kagan, S., och Lippman, S.A. (2013). Gender-transformative interventions to reduce HIV risks and violence with heterosexually-active men: a review of the global evidence. *AIDS and Behaviour*, 17 (9). s. 2845–2863

⁵⁹ Franzén, A. & Gottzén, L. (2020) *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Barn- och ungdomsvetenskap: Forskning (2020:2). Stockholm: Stockholms universitet. s. 15.

att effekten på attitydförändring är större om programmen levereras i könsseparata grupper, än i grupper med både kvinnor och män.⁶⁰

I Jämställdhetsmyndighetens kommande rapport om förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck riktat till unga män och pojkar i Sverige⁶¹ konstateras att forskningen om hedersrelaterat våld och förtryck i en västeuropeisk kontext är relativt ung. Detta gäller även utvecklingen av en våldsförebyggande praktik mot hedersrelaterat våld och förtryck som riktar sig till unga män och pojkar, i Sverige såväl som i andra länder. Endast fem relevanta utvärderingsstudier utförda av forskare i Sverige påträffades i sökprocessen inför kommande rapport. I Kriminalvårdens kunskapsöversikt om hedersrelaterat våld och förtryck lyfts att det till viss del råder delade meningar om förutsättningarna för att ändra attityder hos personer som är invanda i vissa tankesätt och som också anser det viktigt att bevara dessa traditioner.⁶² Vissa studier visar på att övertygelser och attityder som ligger bakom hedersrelaterat våld och förtryck är möjliga att förändra genom utbildningsprogram. Det är dock oklart om beteenden också förändras eftersom det saknas utvärderingar och uppföljningar på området. En viktig faktor i förändrings- och attitydpåverkande arbeten är individens roll i förhållande till gruppen. Både i vetenskaplig litteratur och i det praktiska arbetet konstateras bland annat att för att en kulturell eller traditionell norm, som delas av en större grupp, ska kunna ändras kan inte enbart inriktningen vara på enskilda individers värderingar och attityder.⁶³

Förebyggande metoder mot våld i ungas partnerrelationer i en svensk kontext har inte beforskats i större utsträckning. I *Våldsprevention i Sverige*⁶⁴ lyfts några internationella systematiska forskningsöversikter över våldsförebyggande program upp. Dessa har utförts i en nordamerikansk kontext.⁶⁵ En översikt⁶⁶ visar på att de program och metoder som utvärderats i inkluderade studier i översikten, hade viss positiv effekt på kunskap men ingen studie visade på att insatserna var effektiva vad gäller attityder, beteenden eller färdigheter relaterade till våld. I en annan systematisk översikt⁶⁷ framgår att de våldsförebyggande program som utvärderats i

⁶⁰ Ibid.

⁶¹ Kommande rapport som planeras publiceras under våren 2021.

⁶² Yourstone, J., Eriksson, L. och Westerberg, H. (2015). *Hedersrelaterat våld och förtryck –Kunskapsöversikt och kartläggning av aktörer*. Kriminalvården: Norrköping. s. 39.

⁶³ Ibid. s. 40.

⁶⁴ Franzén, A. & Gottzén, L. (2020) *Våldsprevention i Sverige: En forskningsöversikt*. Barn- och ungdomsvetenskap: Forskning (2020:2). Stockholm: Stockholms universitet.

⁶⁵ Ibid. s.13–14.

⁶⁶ Fellmeth, G.L., Hefferman, C., Nurse, J., Habibula, S. och Sethi, D. (2013). Educational and skills-based interventions for preventing relationship and dating violence in adolescents and young adults: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 9 (1), i–124

⁶⁷ De La Rue, L., Polanin, J.R., Espelage, D.L. och Pigott, T.D. (2014). School-based interventions to reduce dating and sexual violence: A systematic review. *Campbell Systematic Reviews*, 10 (1). s.1–110

studierna som ingår i den översikten skapade ökad kunskap, mindre acceptans för våld i relationer och våldtäktsmyter och ökad medvetenhet om konfliktlösning men programmen hade inte påverkat våldsbeteende i någon högre grad. Ytterligare en översikt över primärpreventiva och selektiva förebyggande program mot våld i ungas partnerrelationer lyfter att det finns fördelar med program som adresserar attityder, utvecklar konkreta färdigheter och utgår från ett helhetsperspektiv på våld.⁶⁸ Vidare lyfts att tidiga preventiva insatser för socialt- och emotionellt lärande som utvecklar emotionell medvetenhet, ansvarsfullt beslutsfattande, relationer, självreglering och självmedvetande är viktiga för att i tidigt skede förebygga vissa riskfaktorer som kan leda till våld i ungas partnerrelationer.⁶⁹

Brå har ett pågående regeringsuppdrag att utifrån svensk och internationell forskning, identifiera förebyggande och stödjande åtgärder mot våld i nära relation bland unga, samt identifiera vilka kunskapsluckor som finns. I detta uppdrag ingår även att övergripande sammanställa vad forskningen säger om orsaker.⁷⁰

2.6. RISK- OCH SKYDDSAKTÖRER SOM GEMENSAMMA UTGÅNGSPUNKTER I SAMVERKAN

För att förebygga mäns våld mot kvinnor är det viktigt att ha en förståelse för att olika typer av våld är tätt sammankopplade. Nära samband finns mellan olika former av mäns våld mot kvinnor, våld i nära relationer, hedersrelaterat våld och förtryck och unga mäns våld mot andra män, liksom det finns samband mellan mobbning och utsatthet för fysiskt våld eller hot. Olika former av mellanmänniskt våld kan ha gemensamma bakomliggande riskfaktorer som är viktiga att motverka.⁷¹ Likaså är det betydelsefullt att i det förebyggande arbetet se och utgå från våldets kontinuum.

Att olika aktörer tar avstamp i risk- och skyddsfaktorer innebär möjligheter att synliggöra att olika sociala problem kan ha gemensamma bakgrundsfaktorer. Detta motiverar samverkan och kunskapsutbyte mellan olika myndigheter och aktörer som utgår från olika huvudfokus i sitt preventiva arbete. Ojämsställda maktförhållanden och stereotypa normer om kön utgör bidragande riskfaktorer för mäns våldsutövande och för mäns våld mot kvinnor. Främjandet av jämställdhet och arbete för att förändra stereotypa normer om kön och maktförhållanden är

⁶⁸ Crooks, C.V., Jaffe, P., Dunlop, C., Kerry, A. och Exner-Cortens, D. (2019). Preventing gender-based violence among adolescents and young adults: Lessons from 25 years of program development and evaluation. *Violence Against Women*, 25 (1). s. 29–55

⁶⁹ Ibid.

⁷⁰ Justitiedepartementet (2020). *Uppdrag att studera åtgärder mot våld i nära relationer bland unga*. (Ju2020/03036/KRIM).

⁷¹ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl).

således viktigt för att förebygga mäns våld mot kvinnor men kan även vara skyddsfaktorer för andra sociala problem. Jämställdhetsperspektivet finns därför med i många av politikområden samt nationella strategier, handlingsplaner och program som pekar ut riktningen för arbete inom närliggande sakområden. Några exempel är:

- I den föreslagna förnyade nationella ANDTS-strategin⁷² ska jämlikhets- och jämställdhetsperspektivet genomsyra arbetet.
- Jämställdhet och jämställt föräldraskap är grundläggande utgångspunkter och ska genomsyra arbetet med den nationella strategin för föräldraskapsstöd.⁷³
- Jämställdhetsperspektivet ska genomsyra regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation.⁷⁴
- I regeringens nationella brottsförebyggande program lyfts destruktiva maskulinitetsnormers betydelse för våldsbrott, sexualbrott, människohandel för sexuella ändamål och våld och förtryck mot hbtq-personer, samt att jämställdhetsperspektiv behöver integreras i allt brottsförebyggande arbete.⁷⁵
- Normer om maskulinitet påverkar både mäns och kvinnors psykiska, fysiska och sexuella hälsa och är därför en riskfaktor i hälsosammanhang.⁷⁶ I den nationella strategin för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter som Folkhälsomyndigheten tagit fram, uttrycks jämställdhetsperspektivet i såväl utgångspunkter för strategin som mål och åtgärdsområden.⁷⁷

⁷² Prop. 2020/21:132. *En förnyad strategi för politiken avseende alkohol, narkotika, doping, tobak och nikotin samt spel om pengar 2021–2025*. s. 19.

⁷³ Socialdepartementet (2018). *En nationell strategi för ett stärkt föräldraskapsstöd*. Stockholm: Regeringskansliet. s. 12.

⁷⁴ Kulturdepartementet (2018). *Regeringens långsiktiga strategi för att minska och motverka segregation*. Stockholm: Regeringskansliet. s. 4.

⁷⁵ Justitiedepartementet (2016). *Tillsammans mot brott. Ett nationellt brottsförebyggande program*. Skr. 2016/17:126. s. 12.

⁷⁶ Jämställdhetsmyndigheten (2021). *Maskuliniteter och ohälsa – en översikt*. Litteraturöversikt om maskuliniteter och ohälsa mellan år 2011–2020. Bilaga i *Psykisk ohälsa och andra aspekter av hälsa. Uppföljning av det jämställdhetspolitiska delmålet om jämställd hälsa*. Rapport 2021:2.

⁷⁷ Folkhälsomyndigheten (2020). *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen*.

- Den svenska ungdomspolitikens mål är att alla ungdomar ska ha goda levnadsvillkor, makt att forma sina liv och inflytande över samhällsutvecklingen. I regeringens ungdomspolitiska skrivelse lyfts hur jämställdhetspolitiken ska genomsyra ungdomspolitiken, att de två politikområdena har flera beröringspunkter och att ungdomar som grupp omfattas av alla de jämställdhetspolitiska delmålen.⁷⁸
- Det nationella målet för funktionshinderspolitiken är att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor och full delaktighet för personer med funktionsnedsättning i ett samhälle med mångfald som grund och målet ska bidra till ökad jämställdhet och att barnrättsperspektivet beaktas.⁷⁹
- I regeringens handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter lyfts vikten av att förändring av stereotypa föreställningar om kön och könsnormer, inklusive stereotypa eller destruktiva normer kring femininitet och maskuliniteten är en central fråga för att främja jämställdhet och transpersoners rättigheter och möjligheter i samhället.⁸⁰

För att primärpreventiva våldsförebyggande insatser mot mäns våld mot kvinnor ska lyckas behöver även andra risk- och skyddsfaktorer utöver destruktiva maskulinitetsnormer och jämställdhet beaktas, liksom andra strukturella frågor inklusive materiella villkor. Bristar i föräldraskap, såsom att växa upp i familjer som inte kan tillgodose barnets grundläggande omsorgsbehov, kan vara en bidragande riskfaktor till att senare utsätta en partner för våld i nära relation.⁸¹ Forskning visar att fattigdom och låg utbildning inte leder till våld per automatik. Men att leva i ett område där materiella resurser, tillgång till utbildning och arbete samt tillgång till kulturella resurser är låg och där social exkludering genom rasism och strukturell diskriminering råder, bidrar till våld i vardagen och i familjer. Det kan handla om exempelvis hatbrott baserat på könsidentitet och sexuell orientering, våld mot partner i nära relation och våld mot barn.⁸² En nyligen publicerad litteraturöversikt över internationella studier med befolkningsurval, som specifikt fokuserar på forskning om samband mellan alkohol eller narkotika och våld i nära relationer visar att studierna ger motstridiga resultat.⁸³ Alkoholkonsumtion kan öka risken för utövande av våld i nära relationer, men en rad andra faktorer såsom

⁷⁸ Kulturdepartementet (2021). *Ungdomspolitisk skrivelse. Skr. 2020/21:105*. s. 18.

⁷⁹ Prop. 2016/17:188. *Nationellt mål och inriktning för funktionshinderspolitiken*.

⁸⁰ Arbetsmarknadsdepartementet (2021). *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter*. s. 5–6.

⁸¹ Hagemann-White, C., Kavemann, B., Kindler, H., Meysen, T., och Puchert, R. (2010). *Review of Research on Factors at Play in Perpetration*. Osnabrück: Universität Osnabrück

⁸² Ibid.

⁸³ Folkhälsomyndigheten (2020). *Betydelsen av alkohol och narkotika för våld i nära relationer - En kartläggande litteraturöversikt*.

situation och sammanhang bidrar. En slutsats är därför att det förebyggande arbetet måste beakta både bruk av alkohol och narkotika och andra faktorer i arbetet för att mäns våld mot kvinnor ska upphöra.⁸⁴

Ur ett preventionsperspektiv är det de risk- och skyddsfaktorer som går att påverka som är intressanta. Kunskap behövs om vilka faktorer, processer och omständigheter, så kallade förändringsfaktorer, som kan skapa förändring av orsaksfaktorerna och deras effekter på målgrupper.

⁸⁴ Ibid.

3. FÖRSLAG OM UPPFÖLJNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE ARBETE

Förslaget om hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt utgår huvudsakligen från Jämställdhetsmyndighetens ansvar för uppföljning av arbetet med den nationella strategin samt myndigheters ansvar för att följa upp sitt arbete med jämställdhetsintegrering.

3.1. BEHOV KOPPLAT TILL UPPFÖLJNING

Utifrån dialog med de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten samverkat med i det aktuella uppdraget och i samtal med civilsamhällesorganisationer framgår att det finns många olika behov kopplat till uppföljning och utvärdering av våldsförebyggande arbete. Uppföljning av hur våldsförebyggande arbete utvecklas över tid kan verka som motivation till fortsatt arbete eller nya initiativ. Det är också viktigt att se att långtidsstudier behövs utifrån att olika former av primärpreventiva insatser mot mäns våld mot kvinnor just kräver ett långsiktigt tänkande och att resultat först kan uppnås och mätas efter några års tid. Olika aktörer har lyft behovet av kunskap om verkningsfulla våldsförebyggande metoder, program och arbetssätt, vilket också framkommer tydligt i Statskontorets analys av myndigheters arbete med den nationella strategin⁸⁵. Det kräver att program och metoder effektutvärderas men även processutvärderas för att kunna följa implementering och bättre kunna bedöma verkningsfulla komponenter i programmen.

Detta beskrivs även i forskningsöversikten *Våldsprevention i Sverige* samt i Jämställdhetsmyndighetens kommande rapport om förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck riktat till unga män och pojkar i Sverige⁸⁶. Vidare har aktörer påtalat att tvärssektoriell uppföljning behövs av sammanhållna ”hela-kommunen” satsningar, där flera olika våldsförebyggande insatser utförs av olika aktörer på olika arenor och på olika nivåer i en kommun.

⁸⁵ Statskontoret (2021). *Mäns våld mot kvinnor – en analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin*. s. 71.

⁸⁶ Kommande rapport som planeras publiceras under våren 2021.

Jämställdhetsmyndigheten har lyft detta i återrapportering av uppdrag om att förstärka insatser utifrån den nationella strategin, där myndigheten även pekat på hur utveckling av en nationell och regional samverkansstruktur och utveckling av kunskaps- och metodstöd på sikt bör kunna bidra till att lägga grunden för bättre systematik i programutveckling och forskning.⁸⁷

Representanter från vissa myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten har samverkat med i uppdraget har också påtalat betydelsen av uppföljning av arbetet med utveckling av nationell och regional samverkansstruktur och detta ser Jämställdhetsmyndigheten som en viktig process i framtida arbete, exempelvis genom följeforskning. Likaså har vissa av dessa myndigheter uttryckt behovet av utveckling av nationella indikatorer för det våldsförebyggande arbetet, för att på så sätt kunna se om insatser leder till förändring som ger utfall på nationell nivå.

3.2. UPPFÖLJNING AV DEN NATIONELLA STRATEGIN

Att följa och analysera utvecklingen av de jämställdhetspolitiska målen är ett av Jämställdhetsmyndighetens grunduppdrag enligt instruktion. Myndigheten följer ett sammanhållet system för löpande uppföljning och ambitionen är att systemet ska bidra med kunskap kring bristen på jämställdhet och de mekanismer som skapar och upprätthåller ojämställdhet, samt med kunskap om och hur jämställdhetspolitiken haft avsedd effekt.⁸⁸ Systemet för uppföljning och analys sker enligt en cykel på sex år, där varje jämställdhetspolitiskt mål ska vara utgångspunkt för en fördjupad uppföljning⁸⁹ eller ha berörts i en delmålsövergripande sådan under de första fem målen i en cykel. Sjätte året är fokus på samlad analys av jämställdhetspolitikens utfall och effekter. Löpande uppföljning och analys, som i huvudsak består av att följa och analysera utvecklingen av indikatorer och annan statistik, ska göras årligen. Den årliga uppföljningen utgörs också av det uppdrag myndigheten har enligt instruktion att varje år, med utgångspunkt i de jämställdhetspolitiska målen, redovisa och analysera resultat av åtgärder som relevanta myndigheter och aktörer har vidtagit under föregående år.

⁸⁷ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Långsiktigt arbete för kunskap och samverkan. Slutredovisning av uppdrag om förstärkta insatser utifrån den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor*. Rapport 2020:9.

⁸⁸ Jämställdhetsmyndigheten (2018). *System för uppföljning och analys av jämställdhetspolitiken. Återrapportering av regleringsbrevsuppdrag*. Rapport 2018:5

⁸⁹ Fördjupade uppföljningar kan initieras utifrån exempelvis förändringar och "icke-förändringar" i indikatorer, identifierade kunskapsluckor, observerade omvärldshändelser eller samhällsförändringar samt regeringens styrformer för jämställdhetspolitiken. Fördjupningarna kan vara metastudier, kunskapsöversikter samt mål- och effektutvärderingar.

Fördjupade uppföljningar kan genomföras som följd av särskilda regeringsuppdrag och i januari 2020 återrapporterade Jämställdhetsmyndigheten sitt uppdrag att följa upp den nationella strategin.⁹⁰ Myndigheten följde och tog fram data kring 32 indikatorer, varav sex sorterades in under strategins målsättning om ett utökat förebyggande arbete mot våld. Nuvarande indikatorområden är: förebyggande arbete föräldrar, förebyggande arbetet i förskola och skola och normer, attityder och värderingar hos unga. I rapporten pekas ut att indikatorer saknas avseende våldsförebyggande arbete riktat till föräldrar. Ett centralt utvecklingsarbete som beskrivs i rapporten är att i relation till alla de 32 indikatorerna analysera vilka ytterligare nedbrytningar utöver kön och ålder som bör följas. För vissa problemområden så behöver möjligheten ses över att i samverkan med statistikansvariga myndigheter ta fram ytterligare indikatorer.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att myndighetens kommande uppföljning av delmål 6 och den nationella strategin utgör ett viktigt ramverk för uppföljning av våldsförebyggande arbete på kort och lång sikt. Systemet för uppföljning och analys ger förutsättning för att genomföra fördjupande uppföljningar, som exempelvis skulle kunna inbegripa resultatanalys av olika primärpreventiva insatser som myndigheter genomför med fokus på risk- och skyddsfaktorer som kan ha betydelse för mäns våld mot kvinnor. Den samlade uppföljningen av sexårscykeln ger förutsättning för en mer långsiktig analys av det våldsförebyggande arbetet, som en del i en helhetsbild av hela jämställdhetspolitikens effekter och utfall.

Det är av stor vikt att bedriva ett fortsatt utvecklingsarbete gällande indikatorer för uppföljning av den nationella strategin och Jämställdhetsmyndigheten planerar att göra övergripande analys av vilka aspekter och områden som bäst fångar och har påverkan på samhällsutveckling kopplat till de olika målsättningarna. I detta arbete är samverkan mellan myndigheter grundläggande och utvecklingsarbetet kan vara en process i byggandet av en nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete. Arbetet bör inbegripa förnyad analys om vilka indikatorer som är relevanta och mäter det vi önskar mäta utifrån de aspekter och områden som identifieras. Exempel på indikatorer som kan vara viktiga för att följa upp målsättningen om utökat och verkningfullt förebyggande arbete mot våld är indikatorer som möjliggör att kunna följa utvecklingen på fler arenor utöver förskola och skola liksom indikatorer som belyser och mäter påverkbara strukturella förutsättningar och förhållanden som är viktiga för att uppnå målsättningen. Även indikatorer för olika typer av påverkbara risk- och skyddsfaktorer som kan ha betydelse för mäns våld mot kvinnor behövs, samt indikatorer som möjliggör kontinuerlig uppföljning av korrelation mellan normer,

⁹⁰ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Arbete pågår – sammanfattning. Uppföljning av den nationella strategin för att förebygga och bekämpa mäns våld mot kvinnor – återrapportering av regleringsbrevsuppdrag*. Rapport 2020:1.

attityder och värderingar och våldsutövande bland unga. I syfte att samla in statistik för dessa analyser genomförde Jämställdhetsmyndigheten en pilotundersökning hösten 2019. Ett viktigt arbete pågår nu att vidareutveckla undersökningen.

Vidare är den nationella strategins alla målsättningar delvis överlappande och ömsesidigt beroende av varandra vilket innebär att indikatorer kan vara relevanta i relation till fler än en målsättning.⁹¹ I nuläget finns inga indikatorer för målsättning fyra om förbättrad kunskap och metodutveckling, vilket är en målsättning som till stor del överlappar med målsättning om våldsförebyggande arbete och särskilt i relation till primärpreventiva insatser. Därför är uppföljning av våldsförebyggande arbete även beroende av utvecklingsarbete som görs kring indikatorer för målsättning fyra i den nationella strategin.

Nuvarande nationella indikatorer för uppföljning av den nationella strategin är baserade på att det finns data eller statistik för dessa, att datakällan förväntas kunna användas återkommande under strategiperioden och att det har skett minst ett datainsamlingstillfälle sedan strategin sattes igång.⁹² Flera av de myndigheter som Jämställdhetsmyndigheten ska samverka med i aktuellt uppdrag om samordning avseende våldsförebyggande insatser har Jämställdhetsmyndigheten även samverkat med i arbetet med första uppföljningen av den nationella strategin (Brå, Fohm, MFoF, MUCF, Polismyndigheten och Socialstyrelsen) och de flesta av dessa levererade data för de utvalda indikatorer som redogörs för i uppföljningen av nationella strategin. En avgörande fråga i relation till framtida uppföljning av nationella strategin är att dessa myndigheter fortsatt levererar det dataunderlag som de olika indikatorerna bygger på och att samverkan sker med dessa och flera relevanta myndigheter i utvecklingsarbete med indikatorer.

3.3. UPPFÖLJNING AV ARBETE MED JÄMSTÄLLDHETSINTEGRERING

Myndigheter behöver ha ett våldsförebyggande perspektiv i inriktning och prioritering av sitt arbete med jämställdhetsintegrering för att på så sätt säkerställa att frågan integreras i ordinarie verksamhet. Därutöver, eftersom främjandet av jämställdhet är grundläggande för att förebygga mäns våld mot kvinnor⁹³ kan ett framgångsrikt arbete med jämställdhetsintegrering i sig bidra till att förebygga våld. Få myndigheter följer idag upp vad deras insatser inom området mäns våld

⁹¹ Ibid. s. 17.

⁹² Ibid. s. 7.

⁹³ WHO (2007). *Engaging men and boys in changing gender-based inequity in health: Evidence from programme interventions*. Geneva: World Health Organization; WHO (2009) *Violence prevention – the evidence*. Geneva: World Health Organization.

mot kvinnor har lett till för resultat och detta gäller i högsta grad förebyggande insatser.⁹⁴ Uppföljning av arbetet med jämställdhetsintegrering kan vara en viktig nyckel för uppföljning av myndigheters våldsförebyggande insatser.

Jämställdhetsintegrering handlar om att omorganisera och förändra verksamheten för att på sikt nå effekter för myndighetens eller lärosätets målgrupp. Resultat av arbetet med jämställdhetsintegrering ska leda till förändrat verksamhetsutfall, det vill säga andra prestationer och på sikt ge effekter på samhälls nivå.⁹⁵ För att arbetet ska få genomslag behöver det integreras i ordinarie planering och uppföljning av verksamheten. Arbetet bedrivs med fördel i de fyra processerna att ta fram inriktning och omfattning, verksamhetsplanering, genomförande och uppföljning samt årlig uppföljning. Uppföljning av arbetet med jämställdhetsintegrering innefattar att följa upp och redovisa om verksamheten är likvärdig och bidrar till att uppnå likvärdiga villkor för olika grupper av kvinnor och män, flickor och pojkar liksom att följa upp hur verksamheten utvecklas utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Löpande uppföljning gör det möjligt att anpassa och justera arbetet vid behov för ökad måluppfyllelse och statliga myndigheter ska också följa upp arbetet inom ramen för årsredovisning till regeringen. I samband med årsredovisning bedöms resultaten och utvecklingsområden för kommande år identifieras.⁹⁶ Att följa upp jämställdhetsintegreringsarbetet, särskilt i relation till de fall då ett våldsförebyggande perspektiv är en del av inriktning, prioritering och åtgärd, är en viktig del av hur våldsförebyggande arbete kan och bör följas upp på lång och kort sikt.

⁹⁴ Statskontoret (2021). *Mäns våld mot kvinnor – en analys av myndigheternas arbete med den nationella strategin*. s. 51–52.

⁹⁵ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Vägledning. Stöd för att planera, organisera och följa upp arbetet med jämställdhetsintegrering*. s. 22–36

⁹⁶ Ibid.

4. SAMVERKAN I GENOMFÖRANDE AV UPPDRAGET

Jämställdhetsmyndigheten har i enlighet med uppdraget samverkat med utpekade myndigheter samt inhämtat synpunkter från civilsamhällesorganisationer och SKR. Nedan redogörs för hur samverkan har skett samt utmaningar i arbetet.

4.1. ORGANISATIONER INOM CIVILSAMHÄLLET OCH SKR

Jämställdhetsmyndigheten inledde uppdragets genomförande med att anordna fyra dialogmöten med representanter från civilsamhällesorganisationer.⁹⁷ Under dessa möten gavs representanterna möjlighet att dela med sig av sina tankar om universell våldsprevention/primärpreventiva insatser mot mäns våld mot kvinnor utifrån de erfarenheter de får i sin verksamhet, synpunkter på hur myndigheter bör samordna arbetet samt hur det våldsförebyggande arbetet kan följas upp på kort och lång sikt. Ett möte hölls även med representanter från SKR:s kvinnofridsatsning som delade synpunkter utifrån samma frågeställningar som civilsamhällesorganisationerna.

4.2. MYNDIGHETER

Ett dialogmöte samt två workshops har hållits med representanter från de olika myndigheter som står inskrivna i uppdraget. Under det första mötet fick myndighetsrepresentanterna dela med sig av sina tankar kring hur de ser att samordningen mellan berörda myndigheter kan och bör stärkas samt vilka enheter, avdelningar, verksamhetsområden etcetera i respektive myndighet som berörs av uppdraget. Därefter har myndigheternas synpunkter på Jämställdhetsmyndighetens framtagna förslag till organisering/struktur för samverkan och samordning inhämtats och dialog har hållits kring frågeställningar kopplade till detta. Vidare

⁹⁷ Allmänna Barnhuset, Tjejers rätt i samhället (TRIS), Ericastiftelsen, Ecpat, MÄN, Unizon, Novahuset, Fryshuset/Electra, Riksidrottsförbundet/SISU, Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS), 1000 möjligheter och Förenade tjej-, trans- och ungdomsjourer. Inbjudna organisationer/verksamheter som ej hade möjlighet att delta: Bris, Somaya kvinno- och tjejjour, Terrafem, Origo och Shanazi hjältar och hjältinnor (Linköping).

har myndighetsrepresentanterna delat tankar kring hur det våldsförebyggande arbetet bör följas upp på kort och lång sikt. Två särskilda möten med länsstyrelsernas nationella samordnare för preventionsområden har också hållits inom ramen för uppdraget.

I februari 2021 bjöds chefer från de olika myndigheterna in till ett informationsmöte. Förslag om hur samordningen mellan berörda myndigheter kan stärkas presenterades och cheferna gavs möjlighet att ställa frågor och ge kommentarer.

4.3. FÖRUTSÄTTNINGAR FÖR UPPDRAGETS GENOMFÖRANDE

Covid-19 pandemin har haft stor påverkan på genomförandet av uppdraget, eftersom samverkan och inhämtande av synpunkter endast har kunnat utföras digitalt. Detta har inneburit begränsningar för möjligheten att fullt ut arbeta demokratiskt tillsammans med myndigheter i utvecklingen av förslagen. Exempelvis hade det varit önskvärt att inleda samverkan med ett internt, där representanter från myndigheterna hade kunnat mötas och tillsammans, i mindre grupper och i storgrupp, samtala kring representanternas olika idéer och perspektiv. Att fysiskt samlas på en plats och resonera kring ett gemensamt problem är viktigt, då det kan leda till ökad kreativitet, engagemang och motivation som är svårare att uppnå via digitala möten.

Den givna tiden för uppdraget har inneburit att vissa vägval behövt göras i relation till omfattning av samverkan samt förankring. Detta har också påverkat vilka arbetsprocesser som har varit möjliga att utföra inom ramen för uppdraget. Exempelvis har tidsramen inneburit att fokus i samverkan med inskrivna myndigheter främst varit, som beskrivits ovan, att inhämta deras synpunkter på Jämställdhetsmyndighetens framtagna förslag till organisering/struktur för samverkan och samordning. Förslagen har inte löpande arbetats fram gemensamt med inskrivna myndigheter från början till slut. Tidsramen har alltså tillåtit samverkan av karaktären att tankar och synpunkter har inhämtats och utifrån dessa har Jämställdhetsmyndigheten arbetat för att förtydliga utkastet på flera olika sätt bland annat i fråga om syfte med samordning och vikten av att kartlägga, samt ta redan upparbetade forum, processer och strukturer i beaktning. Jämställdhetsmyndigheten har reviderat förslaget om samordning mellan men även efter sista samverkansmötet. Ett fullständigt förankringsarbete, där rapportutkast gått på remiss till myndigheter, civilsamhällesorganisationer och SKR har inte kunnat genomföras.

Jämställdhetsmyndigheten har gjort bedömningen att uppdragets skrivning om att tillvarata pojkar och unga mäns egna synpunkter och erfarenheter bäst tillgodoses inom ramen för ett utvecklings- och samverkansområden som berörda myndigheter

långsiktigt behöver arbeta vidare med i utvecklandet av en samverkanstruktur. Myndigheten ser att pojkar och unga mäns synpunkter och erfarenheter är en grundläggande del i och förutsättning för all framtida samverkan mellan myndigheter och stöd till regional och lokal nivå.

5. SLUTSATSER

För att motverka mäns våld, inklusive olika uttryck för mäns våld mot kvinnor, behöver myndigheter som arbetar mot olika sociala problem särskilt beakta ett jämställdhetsperspektiv i såväl planering som genomförande och uppföljning av preventionsarbete inom området social hållbarhet. Ska de många insatser som krävs för att förebygga mäns våld mot kvinnor träffa rätt behövs ökad samverkan mellan myndigheter på nationell och regional nivå som kan leda till bättre samordning. På så sätt skapas förutsättningar för att ge ett mer träffsäkert och resurseffektivt stöd till lokal nivå.

5.1. SAMVERKAN SOM MEDEL FÖR SAMORDNING

Våldsförebyggande insatser på primärpreventiv nivå kan utföras av olika aktörer på olika samhällsnivåer. Insatser som utförs av nationella och regionala myndigheter kan ske i form av framtagandet av olika typer av styrande beslutsdokument, kunskapsunderlag eller mer direkt kunskaps- och metodstöd till lokala aktörer. Samverkan är ett medel för att få olika insatser att samordnas.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att:

- För att stärka samordningen mellan olika berörda myndigheter behöver en nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete utvecklas. Det långsiktiga målet med sådan samverkan är att ge ett samordnat, tvärsektoriellt och konkret stöd till den regionala och lokala nivån. Syftet är ett strukturerat kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan myndigheter som kan bidra till ökad samsyn, gemensamt lärande och effektivare arbetsprocesser.
- Utan strukturerad samverkan mellan myndigheter finns risk att stödet till utförare av våldsförebyggande insatser på regional och lokal nivå upplevs som splittrat och irrelevant eller helt uteblir. Konsekvenserna kan även bli att myndigheter gör felaktiga prioriteringar eller inte har möjlighet att göra rätt insatser mot aktuell problembild.

5.2. PROCESSER I BYGGANDET AV EN SAMVERKANSSTRUKTUR

Nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete med fokus på pojkar och unga män utvecklas inte i en enda enskild process. Planeringen för hur strukturen kan fortsätta byggas upp bör i ett första steg göras av de myndigheter som har samordnande roller i relation till jämställdhetspolitiken och genomförandet av den nationella strategin och därmed har tydliga uppdrag och erfarenheter kring våldsförebyggande arbete mot mäns våld mot kvinnor.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att:

- Jämställdhetsmyndighetens GD-råd bör kopplas till samverkansstrukturen. Rådet kan fungera som ett forum för övergripande förankring av de olika processer som ingår i byggandet av en samverkansstruktur och kan exempelvis även bidra till identifiering av aktuella samverkansområden.
- Jämställdhetsmyndighetens och länsstyrelsernas myndighetsgemensamma arbetsgrupp för nationell och regional samordning (MAJ-gruppen) föreslås fungera som nav i arbetet med att fortsätta utveckla en samverkansstruktur. Inom ramen för detta arbete kan plan tas fram för hur samverkansstrukturen bör se ut och fungera, i samråd med andra berörda myndigheter.
- Upparbetade forum och processer för samverkan och samordning mellan myndigheter måste tas i beaktande i byggandet av en samverkansstruktur. Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelserna behöver i relation till dessa forum synliggöra dels hur andra sakområden och de insatser som görs inom dessa kan verka våldsförebyggande mot mäns våld mot kvinnor, dels påtala betydelsen av att andra sakområden inkluderar ett genusperspektiv i sitt arbete med andra sociala problem. Detta inbegriper också att synliggöra hur inriktningar, mål och åtgärder i program och nationella strategier för andra områden inom social hållbarhet kan verka våldsförebyggande på primärpreventiv nivå.
- Länsstyrelsernas roll som regionalt nav för genomförandet av den nationella strategin bör ske genom nära samordning med deras uppdrag om annat förebyggande arbete. Den samverkan som Jämställdhetsmyndigheten påbörjat tillsammans med nationella samordnare från länsstyrelsernas preventionsområden (jämställdhet, mäns våld mot kvinnor, brottsförebyggande arbete, föräldraskapsstöd och nyligen ANDTS) syftar till att utvecklingsledare och sakkunniga från länsstyrelsernas olika preventionsnätverk ska lära av varandras arbete och erfarenheter samt inkludera ett genusperspektiv i kunskapsutveckling. Denna samverkan utgör en viktig del i utvecklingen av en nationell och regional samverkansstruktur.

- Brå, Fohm, MFoF och Jämställdhetsmyndigheten relation till länsstyrelsernas preventionsuppdrag ser idag delvis olika ut i fråga om exempelvis nätverksträffar och uppföljning av arbete, vilket i praktiken ger olika förutsättningar för samverkan. För att dessa nationella myndigheter ska kunna ge adekvat stöd till länsstyrelserna, med fokus på hur de olika preventionsområdena kan samordna sig och exempelvis utgå från gemensamma risk- och skyddsfaktorer samt tydliggöra hur de olika uppdragen bidrar till det våldsförebyggande arbetet, behövs även ökad samverkan mellan de nationella myndigheterna. Detta görs bäst genom att dessa myndigheter inkluderas i den samverkan som Jämställdhetsmyndigheten har med länsstyrelsernas nationella samordnare för olika preventionsområden. Även Nationella kompetensteamet är en viktig aktör, utifrån kunskapsbärande och stödjande roll för förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

5.3. ANSVAR OCH FÖRUTSÄTTNINGAR

Jämställdhetsmyndighetens roll att bidra till strategisk, sammanhållen och hållbar styrning samt effektivt genomförande av jämställdhetspolitiken ger för handen att myndigheten bör ha övergripande samordningsansvar för gemensam utveckling av samverkan mellan myndigheter. Utvecklingen av en nationell och regional samverkansstruktur förutsätter att berörda myndigheter har ansvar och mandat samt kan avsätta personella och ekonomiska resurser för arbetet med primärpreventiva insatser med fokus på pojkar och unga män.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att:

- Alla statliga myndigheters ansvar för att integrera ett jämställdhetsperspektiv inom sina verksamheter samt att beakta jämställdhet i all politik som påverkar människors liv inkluderar ansvar för att arbeta förebyggande mot mäns våld mot kvinnor. Alla de berörda myndigheterna i uppdraget bör ha våldsförebyggande insatser som inriktning och prioritering i sitt jämställdhetsintegreringsarbete för att på så sätt säkerställa att frågan integreras i ordinarie verksamhet och resurssätts.
- Lämpliga myndigheter bör ges särskilda uppdrag att tillsammans utveckla en samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete med fokus på unga män och pojkar.
- Övriga myndighetsuppdrag, vilka kan verka eller bidra till våldsförebyggande arbete, bör formuleras som just våldsförebyggande insatser som ska utgå från den nationella strategins utgångspunkt att våld ska förebyggas med fokus på våldsutövare och maskulinitetsnormer.

- Möjlighet för de myndigheter som ingår i processer för byggandet av en samverkansstruktur att söka stimulansmedel kan ge bättre förutsättningar för utveckling och spridning av kunskaps- och metodstöd. Möjlighet bör även skapas för aktörer på lokal nivå att söka medel för primärpreventivt arbete och uppföljning, utvärdering och forskning.

5.4. OMRÅDEN ATT ARBETA VIDARE MED I SAMVERKAN

I samverkansstrukturen bör lämpliga myndigheter arbeta med utvecklings- och samverkansområden. Hur samverkan kring dessa områden kan bedrivas bör vidareutvecklas i Jämställdhetsmyndigheten och länsstyrelsernas plan för hur samverkansstrukturen bör se ut och fungera.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att:

- Berörda myndigheter behöver få en djupare gemensam kunskap om vilka teoretiska utgångspunkter och perspektiv som respektive myndighet utgår från i sitt preventionsarbete. Kartläggning bör göras över myndigheters olika målgrupper, uppdrag och arbetsprocesser som är kopplade till primärpreventiva våldsförebyggande insatser, med fokus på pojkar och unga män. Det bör även inkludera befintliga strukturer och forum för samverkan och samordning och hur respektive myndighets stöd till regional och lokal nivå ser ut. I arbetet behöver gemensam förståelse för begreppsanvändning och språk skapas.
- Utifrån att stereotypa föreställningar om kön påverkar olika former av sociala problem negativt bör jämställdhetsperspektiv tydligare integreras i utvecklingen av Brå, Fohm och MFoFs metodstöd.
- Det kunskaps- och metodstöd som nu utvecklas av Jämställdhetsmyndigheten i samverkan med länsstyrelserna kan fungera som en plattform för lämpliga myndigheter att bygga vidare på, i arbetet med att långsiktigt skapa ett samordnat och konkretiserat stöd till regionala och lokala aktörer.
- Strukturerade former för kontinuerligt kunskapsutbyte och samverkan med civilsamhällesorganisationer och SKR behöver skapas och prioriteras.
- Att göra pojkar och unga män delaktiga i våldsförebyggande insatser på alla samhällsnivåer bör inkludera att på olika sätt och med olika verktyg göra dem delaktiga i utformandet, genomförandet och uppföljning av insatser och att skapa kanaler för att lyssna till deras egna idéer och tillsammans med myndigheter utveckla åtgärder. En bred representation av målgrupper, där hänsyn tas till olika diskrimineringsgrunder samt socioekonomisk bakgrund behövs.

- Flickor och unga kvinnors, samt transpersoners röster måste omhändertas i större utsträckning. Genom att de upplever och utsätts för olika former av mäns våld mot kvinnor är de viktiga i arbetet med att identifiera vilka förändringar som behövs och hur dessa kan göras i utveckling av våldsförebyggande arbete med pojkar och unga män.

5.5. UPPFÖLJNING AV VÅLDSFÖREBYGGANDE ARBETE

Att följa upp och utvärdera våldsförebyggande insatser är grundläggande för att identifiera framgångsfaktorer och för möjligheten att utveckla en evidensbaserad praktik. Det är också viktigt för att motivera till fortsatt arbete och nya insatser för aktörer på alla samhällsnivåer.

Jämställdhetsmyndigheten konstaterar att:

- Arbetet med utveckling av en nationell och regional samverkansstruktur bör följas upp genom exempelvis följeforskning. Detta bör vara en prioriterad del i framtida arbete.
- Myndighetens uppföljning av delmål sex och den nationella strategin utgör ett viktigt ramverk för uppföljning av våldsförebyggande arbete på kort och lång sikt. Systemet för uppföljning och analys ger förutsättning för att genomföra fördjupande uppföljningar. Den samlade uppföljningen av sexårscykeln ger förutsättning för en mer långsiktig analys av det våldsförebyggande arbetet, som en del i en helhetsbild av hela jämställdhetspolitiken.
- I det fortsatta utvecklingsarbetet gällande indikatorer för uppföljning av den nationella strategin planerar Jämställdhetsmyndigheten göra övergripande analys av vilka aspekter och områden som bäst fångar och har påverkan på samhällsutveckling kopplat till målsättningen om ett utökat och verkningsfullt förebyggande arbete mot våld. I detta arbete är samverkan mellan myndigheter grundläggande och utvecklingsarbetet kan vara en process i byggandet av en nationell och regional samverkansstruktur för våldsförebyggande arbete.
- En avgörande fråga i relation till framtida uppföljning av nationella strategin är att myndigheter fortsatt levererar dataunderlag som indikatorer bygger på.
- Att myndigheter följer upp sitt jämställdhetsintegreringsarbete, särskilt i relation till de fall då ett våldsförebyggande perspektiv är en del av inriktning, prioritering och åtgärd, är en viktig del av hur våldsförebyggande arbete kan och bör följas upp på lång och kort sikt.

BILAGA

DEFINITIONER AV BEGREPP

Preventionsnivåer – Uppdraget är avgränsat till att fokusera på primärpreventiva insatser, som är den första nivån i en uppdelning som bygger på när i tid en insats sätts in. Primärprevention är förebyggande åtgärder som avser att förhindra uppkomsten av sociala problem.⁹⁸ I relation till våld är det insatser som syftar till att förebygga våld innan det inträffat. I uppdraget skrivs fram att det är tidiga våldsförebyggande insatser som riktas till allmänheten som avses. Primärpreventiva insatser kan inbegripa att på olika sätt stärka skyddsfaktorer mot våld och att till exempel adressera våld som tar sig uttryck i form av sexistiska, homofoba och transfoba skämt, objektifiering och trakasserier för att långsiktigt förebygga grövre våldshandlingar. *Sekundärprevention* innebär att i tidigt skede förhindra negativ utveckling av exempelvis sociala problem.⁹⁹ Ett annat sätt att dela in prevention utgår från vilken målgrupp som arbetet riktas till. *Universell* våldsprevention riktas till breda grupper i befolkningen, oavsett erfarenhet av våld eller riskförhållanden. *Selektiv* våldsprevention riktas till grupper som bedöms ha en förhöjd risk för att utöva eller utsättas för våld. *Indikerad* våldsprevention riktas till personer som redan har erfarenhet av våld, som våldsutsatt eller våldsutövande, och inkluderar stöd, skydd och behandling när våldet är ett faktum.¹⁰⁰

Främjande insatser är tätt sammankopplat med och har inte en absolut gräns i relation till förebyggande insatser. Främjande insatser handlar om att förstärka det som gynnar hälsa och trygghet på olika sätt. I relation till skola handlar det om exempelvis värdegrundsarbete, som inkluderar likabehandling, normmedvetenhet, samarbete och tillitsfulla relationer samt elevers delaktighet och inflytande.¹⁰¹ Det främjande arbetet är grunden för arbete mot diskriminering och kränkande behandling, som är uttryck för våld. Att främja sexuell och reproduktiv hälsa genom att utöka förståelsen för kön och sexualitet och stärka arbetet för jämlika och jämställda relationer stärker individens medvetenhet, egenmakt,

⁹⁸ Socialstyrelsens termbank <https://termbank.socialstyrelsen.se/#results>

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl.). s. 16.

¹⁰¹ Skolverket (2019). *Främja, förebygga, upptäcka och åtgärda. Hur skolan kan arbeta mot diskriminering och kränkande behandling*. (2:a uppl.)

kommunikation och handlingsutrymme.¹⁰² I förlängningen kan det verka förebyggande mot våld och minska behovet av stödjande och vårdande insatser.

Genusansatser – I det våldsförebyggande arbetet finns tre definierade genusansatser: genusomedveten, genussensitiv och genusförändrande. Våldsförebyggande insatser som har en genusomedveten ansats skiljer i liten grad på flickor och pojkar, kvinnor och mäns olika behov och ifrågasätter inte etablerade föreställningar om genus. Insatser med en genussensitiv ansats tar hänsyn till att flickor och pojkar, kvinnor och män kan ha särskilda erfarenheter och behov utifrån föreställningar om genus och kön. Genusförändrande ansats innebär att försöka förändra föreställningar och förväntningar kring kön samt främja jämställda relationer mellan män och kvinnor.¹⁰³ Arbetet för att förändra stereotypa föreställningar om kön och könsnormer, inklusive stereotypa eller destruktiva normer kring femininitet och maskulinitet, är en viktig del av arbetet för jämställdhet men är också en central fråga för att främja transpersoners rättigheter och möjligheter i samhället.¹⁰⁴

Våldets kontinuum belyser sambandet mellan så kallat grovt och lindrigt våld och hur olika former av kränkningar, hot och våld kan ses vara sammanlänkande på samma skala.¹⁰⁵

Brottsförebyggande arbete delas ofta in i situationell- och social brottsprevention. Situationell brottsprevention handlar om att minska antalet möjliga brottstillfällen genom att förhindra eller försvåra att brott begås genom att förändra aktuell plats eller situationer. Exempel på våldsförebyggande insatser på primärpreventiv nivå är feministisk stadsplanering¹⁰⁶ för ökad trygghet i den offentliga miljön. Social brottsprevention innebär åtgärder som påverkar en persons benägenhet att begå brott.¹⁰⁷

¹⁰² Folkhälsomyndigheten (2020). *Nationell strategi för sexuell och reproduktiv hälsa och rättigheter (SRHR). En god, jämlik och jämställd sexuell och reproduktiv hälsa i hela befolkningen.*

¹⁰³ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl). s. 20.

¹⁰⁴ Arbetsmarknadsdepartementet (2021). *Handlingsplan för hbtqi-personers lika rättigheter och möjligheter.*

¹⁰⁵ Kelly, L (1987) *The Continuum of Sexual Violence* i Hamner, J & Maynard, M *Women, Violence and Social Control*. London: Macmillan Publishers Limited

¹⁰⁶ Nätverket för Feministisk Stadsplanering <https://tryggaesverige.org/tankesmedja/nfs>

¹⁰⁷ Jämställdhetsmyndigheten (2020). *Inget att vänta på. Handbok för våldsförebyggande arbete* (3:e uppl). s. 162.

Samverkan är ett övergripande gemensamt handlande på organisatoriskt plan för ett visst syfte, som kan ske inom och mellan till exempel enheter, myndigheter och samhällsaktörer. Det kan gälla aktivt utbyte av information eller att planera gemensamma aktiviteter.¹⁰⁸ Syftet med samverkan är att tillsammans åstadkomma något mer än en part ensam kan göra. Samverkan är ett medel för att få olika insatser att samordnas och det önskade målet för samverkan är samordning.¹⁰⁹

Samordning är koordination av resurser och arbetsinsatser för att erhålla högre kvalitet och större effektivitet.¹¹⁰

¹⁰⁸ Socialstyrelsens termbank <https://termbank.socialstyrelsen.se/#results>

¹⁰⁹ Inspektionen för vård och omsorg. Film: *Samverkan och samordning*
<https://www.ivo.se/tillsyn/prioriterade-riskomraden-2018-2020/personer-som-behover-multidisciplinart-omhandertagande/reflektionsmaterial/samverkan-och-samordning/>

¹¹⁰ *Ibid.*

Box 73, 424 22 Angered
Besöksadress: Angereds torg 9
Tel: 031-392 90 00
www.jamstalldhetsmyndigheten.se



**JÄMSTÄLLDHETS
MYNDIGHETEN**